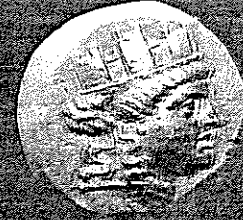

dünya İzmir'i konuşacak!..
the world will talk about İzmir!..

T. ULUSLARARASI SMYRNA SEMPOZYUMU

FIRST INTERNATIONAL
SYMPOSIUM ON
Smyrna

TEMMUZ / JULY 21-23, 2003

Sabancı Kültür Merkezi
İZMİR / TURKEY

21 Temmuz 2003 PAZARTESİ

1. Oturum: Smyrna Agorasındaki Son Kazılar

21 July 2003 MONDAY

Session I: Current Excavations in the Agora of Smyrna

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Ersin DOĞER

- 11:00-11:20 **Dr. Mehmet TAŞLIALAN**
Smyrna Agora Kazısı
- 11:20-11:40 **Prof. Didier LAROCHE**
Smyrna Agorasındaki Bazilika ve Stoa'nın Mimari Özellikleri
- 11:40-12:00 **Dr. Laurence CAVALIER**
Smyrna Agorasında Mimari Bezeme
- 12:00-12:20 **Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN-Dr. Mehmet TAŞLIALAN**
Smyrna Agorası Heykeltıraşlığının Ön Raporu
- 12:20-12:40 **Prof. Dr. Levent ZOROĞLU**
Smyrna Agorasında Terra Sigillata
- 12:40-13:00 **TARTIŞMA**
- 13:00-14:00 **YEMEK**

OTURUM BAŞKANI: Prof. Emmanuelle COLLAS-HEDELAND

- 14:00-14:20 **Prof. Thomas DREW-BEAR**
Roma İmparatorluk Döneminde Lyon'dan
İzmir'e Atanan Bir Defterdar
- 14:20-14:40 **Prof. Michel CHRISTOL**
Asya Eyaletinde Bilinmeyen İki Yeni Vali
- 14:40-15:00 **Prof. Roger BAGNALL**
Smyrna Agorası Graffiti'leri
- 15:00-15:20 **Dr. Sophie PICAUD**
Smyrna'dan Pişmiş Toprak Heykelticiler
- 15:20-15:40 **Yrd. Doç. Dr. Lale DOĞER**
Agora Kazılarındaki Bizans Seramikleri Hakkında İlk Gözlemler
- 15:40-15:55 **ARA**

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Levent ZOROĞLU

- 15:55-16:15 **Dr. Koray KONUK**
Smyrna Agorasında Bulunan Sikkeler Hakkında Ön Rapor
- 16:15-16:35 **Doç. Dr. Binnur GÜRLER**
Smyrna Agorasında Cam Buluntuları
- 16:35-16:55 **Dr. Dominique KASSAB**
Agorada Bulunan Kandiller Hakkında Ön Rapor
- 16:55-17:15 **Doç. Dr. Mahmut DRAHOR**
Smyrna Agorasında Jeofizik Çalışmaları
- 17:15-17:35 **Önder BATKAN**
Agora ve Çevresi Koruma, Geliştirme ve Yaşatma Projesi
- 17:35-17:50 **TARTIŞMA**

CHAIRMAN: Prof. Dr. Ersin DOĞER

- 11:00-11:20 **Dr. Mehmet TAŞLIALAN**
The Excavations of the Agora
- 11:20-11:40 **Prof. Didier LAROCHE**
Structural Features of the Basilica and Stoas of the Agora
- 11:40-12:00 **Dr. Laurence CAVALIER**
Observations on the Architectural Decoration of the Agora
- 12:00-12:20 **Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN-Dr. Mehmet TAŞLIALAN**
A Preliminary Report on the Sculpture of the Agora
- 12:20-12:40 **Prof. Dr. Levent ZOROĞLU**
Terra Sigillata from the Agora
- 12:40-13:00 **DISCUSSION**
- 13:00-14:00 **LUNCHEON**

CHAIRMAN: Prof. Emmanuelle COLLAS-HEDELAND

- 14:00-14:20 **Prof. Thomas DREW-BEAR**
From Lugdunum to Smyrna with a Roman Treasury Official
- 14:20-14:40 **Prof. Michel CHRISTOL**
Deux nouveaux gouverneurs de la province d'Asie
- 14:40-15:00 **Prof. Roger BAGNALL**
Graffiti from the Basilica in the Agora
- 15:00-15:20 **Dr. Sophie PICAUD**
Terracotta Figurines from Smyrna
- 15:20-15:40 **Ass. Prof. Dr. Lale DOĞER**
Preliminary Observations on the Byzantine Pottery
from the Agora
- 15:40-15:55 **INTERVAL**

CHAIRMAN: Prof. Dr. Levent ZOROĞLU

- 15:55-16:15 **Dr. Koray KONUK**
Preliminary Report on the Coins from the Agora
- 16:15-16:35 **Assoc. Prof. Dr. Binnur GÜRLER**
Glass from the Agora
- 16:35-16:55 **Dr. Dominique KASSAB**
Terracotta Lamps from the Agora: A Preliminary Report
- 16:55-17:15 **Assoc. Prof. Dr. Mahmut DRAHOR**
Geophysical Studies in the Agora
- 17:15-17:35 **Önder BATKAN**
Conservation and Urban Renewal in and around the Agora
- 17:35-17:50 **DISCUSSION**

Smyrna Agorası Heykeltraşlık Buluntuları Ön Rapor

Mustafa Şahin- Mehmet Taşlıalan*

Eski İzmir'de Namazgâh Mezarlığına giden yol üzerinde yer alan Smyrna Agorası, ayakta kalabilen birkaç sütunu nedeniyle Texier'den başlayarak kenti ziyaret eden bütün seyyahların gözünden kaçmamış ve gezi notlarına geçmiştir. Ancak kentte ilk kazıların başladığı 1932 yılına kadar burası ya Büyük İskender'in Sarayı, ya Homereion, ya Stratonikeion, ya da Aziz Jahannes Kilisesi gibi adlarla adlandırılmıştır¹. Türk Tarih Kurumu'nun desteği ile İzmir Müzesi başkanlığında 1932-1941 yılları arasında yapılan kazılar neticesinde, burasının bir Agora kompleksi olduğu ortaya çıkmıştır². Uzun bir aradan sonra yine İzmir Müzesi başkanlığı altında başlatılan kazılar neticesinde Agora'nın nerede ise tamamına yakın bölümü açığa çıkartılmış ve burada halihazırda restorasyon çalışmalarına başlanmıştır³.

Makalemizin konusunu Agora'da bulunmuş olan heykeltraşlık eserleri oluşturmaktadır. Serbest heykel ve kabartmalardan oluşan eserler öncelikle topluca ele alarak tanıtılacak ve yapıldıkları tarihler belirlenmeye çalışılacaktır. Daha sonra bunların tarihlerinin yardımı ile Agora'da yapılaşma programının evreleri belirlenecektir. Cevap aramaya çalışacağımız diğer bir soru Smyrna'ya özgü bir heykeltraşlık okulunun olup olmadığı ve varsa bu okulun etkilendiği olası merkezin belirlenmesi olacaktır. Bu sorulara yanıt bulmak amacıyla öncelikli olarak heykeltraşlık eserleri kendi içinde gruplara ayrılarak detaylı bir şekilde irdelenecektir.

A- Erkek Portreleri

1. Erkek Başı

Res. 1-4

Buluntu Yeri:

Env. No: 02.A.1-159A

Ölçüler: Y: 37 cm G: 20 cm D: 21,5 cm

Çene altına kadar Y: 18 cm İki kulak arası G: 17 cm

Beyaz mermerden erkek başı. Boyun kökünden aşağısı eksik. Kırık çapraz geçmektedir. Geç antik çağda duvar taşı olarak kullanıldığından yüzeyde etkili bir şekilde harç patinası

* Prof. Dr. Mustafa Şahin: Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 42031 Konya- Türkiye.

Dr. Mehmet Taşlıalan: İzmir Arkeoloji Müzesi, İzmir-Türkiye.

Bu makale yayına Alexander von Humboldt Vakfı'nın desteği ile Almanya'nın Freiburg Üniversitesi, Arkeoloji Enstitüsü'nün kütüphanesinde hazırlanmıştır. Başta Alexander von Humboldt Vakfı'na olmak üzere; Freiburg'daki kütüphane çalışmalarım esnasında yakın ilgisini ve yardımlarını gördüğüm sayın Prof. Dr. M.V. Strocka, Prof. Dr. W. Ehrhardt, M. Flashar ve isimlerini burada anmadığım tüm enstitü çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Makalede kullanılan fotoğrafların tamamı M. Şahin tarafından çekilmiştir.

Yayında kullanılan kısaltmalar Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından Archäologische Anzeiger 1997, 611-628'de gösterildiği şekildedir. Bu yayının dışında kalanlar aşağıda gösterilmiştir:

İnan-Rosenbaum J. İnan- E. Rosenbaum, Roman and Early Byzantine Portrait Sculpture in Asia Minor (Londra 1966)

Naumann-Kantar R. Naumann- S. Kantar, "Die Agora von Smyrna", IstForsch 17 (1950),

¹ Naumann-Kantar, 69 dipnot 1-5.

² Naumann-Kantar, 69 vdd.

³ Mehmet Abi buraya kendi yaptığın kazılara ait Son kazı sonuçları dipnot olarak eklenecek.

mevcuttur. Burun, çene, kulak kepçeleri üzerinde çarpma ve kopmalar var. Yüzeyde etkili aşınma dikkat çekmekte.

Cepheden işlenen baş, sağına doğru hafif yatık. Yüzde idealizimden uzak ciddi bir ifade mevcut. İnce ve küçük buklelerden oluşan saçlar alın üzerine doğru taranmış. Sol gözün hizasına gelecek şekilde saç bukleleri küçük bir çatal yapmakta. Bu çataldan sonra saçın bir bölümü sağ yana, diğer bölümü sola doğru taranmış. Heriki yanda saç bukleleri kulakları tamamen açıkta bırakmakta. Yüz aşağı doğru incelererek başa üçgen bir görünüm kazandırmış. Alın yüksek ve açık. Gözler derinde değil. Göz iris veya pupileleri usta kalem ile gösterilmemiş. Başın arkasında diğer taraflara göre daha uzun ve plastik verilmiş saç yapısı dikkat çekmekte. Bu durum biraz tezat oluşturmakla birlikte, daha önceki bir heykelden faydalanılarak yapılmış olduğuna işaret etmektedir⁴. Başın arkası genellikle duruş pozisyonu ile alakalı olarak Roma çağında pek önemsenmediğinden, düzeltilmeden olduğu gibi bırakılmış olabilir.

Sıralanan bu özellikleri ile portremiz Berlin Pergamon Müzesinden Julius-Claudiuslar sülalesi dönemine tarihlenen prens portresi ile çok yakın benzerlikler göstermektedir⁵. Aşağı doğru incelen yüz yapısı, geniş ve yüksek alın, kısa buklelerden oluşan saç tuvaleti, alın üzerindeki saç organizasyonu benzerliklere örnek olarak verilebilir. Bu nedenle portremiz erken Julius Cladiuslar döneminden bir tarihten olmalıdır.

Yayınlanmamış

2. Delikanlı Başı

Res.

Agora'da X-20 açmasında bulunmuştur.

Envanter No: 02.A.1-265.

Ölçüler: Y: 42 cm G: 23.5 cm D: 24 cm

Çene altına kadar Y: 20 cm

Kulaktan kulağa G: 17.5 cm

İri kristalli beyaz mermerden genç erkek başı. Boyun kökünden aşağısı eksik. Kulaklar; burun ve alın üzerindeki saç perçemlerinde kopma var. Yüzeyde etkili aşınma.

Köşeli bir yüz yapısına sahip olan başın üzerinde arkadan alın üzerine doğru taranan ve yarımay şeklinde kısa buklelerden oluşan saç bulunmaktadır. Saçlar dolgun bukleler şeklinde olmak üzere yanyana diziler şeklinde alın üzerine bırakılmıştır. Alın geniş ve yüksektir. Gözler derine çekilmemiş. Göz kapakları etli ve belirgin. Kapaklar arasında gözlerin iris ve pupilleleri plastik verilmemiş. Heriki yanda çene kemiği altına kadar devam eden ve usta kalem ile çizgi şeklinde belirlenen favorileri bulunmaktadır. Bu hali ile yeni sakalı terleyen bir delikanlı havasını taşımaktadır.

Portremiz etli ve dolgun buklelerden oluşan saçlar, alın üzeri saç koordinasyonu, etli alt dudak, her iki yanda çene kemiği altına kadar inen kısa bırakılmış favoriler ile Ephesos'dan Germanicus'un oğlu Nero'nun portresi ile karşılaştırılabilir⁶. Heriki portre arasındaki stil açısından çok yakın benzer özellikler bizim portremizin de Julius-Claudiuslar Sülalesi dönemine tarihlenmesini gerektirmektedir. İ.S. 1. yüzyılın ortalarına doğru bir tarih portremiz için uygun olacaktır.

Yayınlanmamış

⁴ Agora'da bulunan 39 ve 40 numaralı mezar steli fragmentleri daha önceki dönemlerde yaratılmış olan malzemelere Roma çağında ilgi duyulduğunu ve tekrar kullanıldığına işaret eden diğer örneklerdir.

⁵ J. İnan- E. Alföldi-Rosenbaum, Römische- und frühbyzantinische Portraetplastik aus der Türkei. Neu Funde (Mainz a.R. 1979), 70 vd. Nr. 17 Taf. 18.3-4.

⁶ J. İnan- E. Alföldi-Rosenbaum, Römische- und frühbyzantinische Portraetplastik aus der Türkei. Neu Funde (Mainz a.R. 1979), 73 vd. Nr. 19 Taf. 16.

3. Erkek Başı**Res.****Buluntu Yeri:****Env. Nr.**

Ölçüler: Y: 29 cm Korunan G: 12 cm D: 26 cm

Beyaz mermerden normal insan boyutunun üzerinde delikanlı portresi. Alnın yarısına kadar sağ gözle birlikte yüzün sağ yanı korunmuş. Saçlar enseye kadar korunmuşken, yanaklardan aşağı olmak üzere yüzün büyük bir bölümü eksiktir. Derine çekilen gözde alt ve üst göz kapağı etli işlenmiştir. Gözde iris ve pupille özellikle işlenmiştir. Üst göz kapağı irisi nerede ise yarısına kadar kapatmıştır. İri buklelerden oluşan saç bir bantla sıkıştırılmıştır. Bukleler matkap yardımıyla birbirinden ayrılmıştır. Korunduğu kadarı ile şakak üzerinde kirli sakal denebilecek kısıklıkta bir sakal mevcuttur. Sakal kılları keski ucu ile çentik şeklinde işlenmiştir. Uzun saç ve band başın bir rahip portresi olduğuna işaret etmektedir⁷.

Saç ve sakal tuvaleti ve göz işçiliği yine Smyrna kökenli olan Antoninler döneminden bir delikanlı başı ile stil ve işçilik açılarından çok yakın benzerdir⁸. Saç buklelerinin arasında matkapla açılan ve süreklilik gösteren kanallar daha çok Lucius Verus'un portrelerinde karşımıza çıkmaktadır⁹. Bu nedenle M.S. 2. yüzyılın ortaları fragmentimiz için uygun bir tarih olacaktır.

Kaynakça: Naumann-Kantar, 104 Nr. 30 Taf. 41.d.

4. Delikanlı başı**Res.****Buluntu Yeri:****Env. Nr.**

Ölçüler: Y: 26 cm G: 20,5 cm D: 24,5 cm

Çene altına kadar Y: 22 cm İki kulak arası G: 18 cm

Orta büyüklükte kristalli, gri damarlı beyaz mermerden delikanlı portresi. Beş parçanın birleştirilmesiyle tamamlanmıştır. İnan-Rosenbaum tarafından yayınlanan resimle karşılaştırıldığında, sol göz üzerinden başlamak üzere alnın sol yarısına ait parçanın ne yazık ki eksik ve kayıp olduğu görülmektedir¹⁰. Ayrıca çene ile birlikte sol yanak eksiktir. Burun kopmuş ve kayıptır. Sol gözün yarısından çoğu kopmuştur. Sol kulağın kepeçesinin kenarı, sağ kulağın ise tamamı eksiktir.

Saç ve sakal uzunlukları kısadır. Saç ve sakal bukleleri keski yardımı ile birbirinden ayrılmıştır. Kaşların işlenmesinde de keski kullanılmıştır. Yine keski izlerinden anlaşıldığı kadarı ile kısa bir bıyığa sahiptir. İyice derine çekilen gözlerde, üst göz kapağının altına çekilen göz pupileleri plastik olarak işlenmiş, göz bebekleri matkapla oyularak vurgulanmıştır. Bu hali ile gözler semaya doğru bakar şekildedir.

Saç ve sakal tuvaleti, gözlerin yapısı ve bakışların sağ yana olmak üzere semaya yönelmesi nedenleri ile bu portre İnan-Rosenbaum tarafından haklı olarak Gallienus dönemine tarihlenmiştir. Gallienus portreleri ile olan yakın benzerlikler neden ile biz de onların erken Gallienus dönemi tarihlerine katılıyoruz (260 civarı)¹¹.

Kaynakça: İnan- Rosenbaum, 118 Nr. 131 Pl. 78.3-4.

5. Erkek Başı**Res.****Buluntu Yeri:**

⁷ J. İnan, Antalya Bölgesi Roma Devri Portreleri (Ankara 1965), 30 vd. Nr. 23 Lev. 24.

⁸ İnan-Rosenbaum, 117vd. Nr. 129 Taf. 77.1-3.

⁹ Örnek olarak Roma Therme Müzesinde 687 envanter numara ile korunan portre: M. Wegner, Die Herrscherbildnisse in antoninischer Zeit. W. Wegner (Hrsg.), Das römische Herrscherbild (Berlin 1939), 242 Taf. 46.

¹⁰ İnan- Rosenbaum, Pl. 78.3-4.

¹¹ M. Wegner - J. Bracker - W. Real, Gordianus III. bis Carinus. W. Wegner (Hrsg.), Das römische Herrscherbild (Berlin 1979), 106vdd. Taf. 41-43.

Env. Nr. ?

Ölçüler: Y: 28 cm G: 21 cm D: 24 cm

İnce kristalli beyaz mermerden olgun yaşlarda erkek portresi. Bıyık altınan başlamak üzere çenenin tamamı eksiktir. Kırık bıyıklardan boyna doğru çapraz bir şekilde ilerlemektedir. Yanak üzerinden başlayarak gözü de içine alacak şekilde başın sol üst tarafı tamamen kopmuştur. Burun kopmuştur. Sağ göz ve her iki kulak üzerinde çarpmalar mevcuttur. Yüzeyde etkili aşınma vardır.

Saç bir peruk gibi baş üzerinde kabarık durmaktadır. Saç kılları tek tek işlenmemiş, keski yardımı ile hatları kabaca belirlenmiştir. Bu izlere göre saç yer yer üstten aşağı doğru, yer yer önden arkaya doğru taralıdır. Sakal kısa kıllardan oluşmasına rağmen kabarık durmaktadır. Saç ve sakal üzerinde yer yer matkap izleri gözlenmektedir. Göz kapakları etli, gözyaşı torması plastiktir. Göz irisi ve pupillesi nerde ise yarısına kadar üst göz kapağının altına girmiştir. Bakışlar sağına yönelmiş olarak semaya doğru kaymıştır. Göz irisi matkap yardımıyla yarım şekline oyulmuştur.

Kabarık yapı nedeni ile saçın başın üzerinde peruk gibi durması, saç detaylarının keski ile kaba hatlarla bırakılması, göz yapısı Roma Terme Müzesi'nden Gallienus başı ile karşılaştırılabilir¹². Gallienus döneminden benzer örnekleri artırmak mümkündür¹³. Bu nedenle portremiz 258-268 yılları arasından bir tarihten olmalıdır.

Yayınlanmamış

6. Kolossal Erkek Baş**Res.****Buluntu Yeri:****Env. Nr.**

Ölçüleri: Y: 53 cm G: 33 cm D: 46 cm

İri kristalli, mavi damarlı beyaz mermerden kolossal erkek portresi. Burun, sol yanak ve çenede kopma. Heriki gözün üzerinden paralel şekilde geçen etkili deformasyon. Ayrıca yüzeyde etkili aşınma vardır. Bu nedenle yüz tanınmayacak durumdadır.

Kısa ve ince buklelerden oluşan kısa saç alın üzerine doğru taranmıştır. Başın üzerinde ve yanlarda saç oldukça kısa bırakılmış ve bu durum keski ucu ile oyulan çentiklerle gösterilmiştir. Profilden bakıldığında boynunaltına kadar devam eden kirli sakal olarak adlandırılabilir kısa bir sakala sahiptir. Sakal yine keski darbeleri ile çentikler şeklinde belirtilmiştir. Bu portrenin çok yakın bir benzeri yine kolossal ölçülerde olmak üzere Ephesos'da bulunmuştur¹⁴. Heriki baş, saç ve sakal işçilikleri ile birbirlerine çok yakın benzerlik göstermektedirler. Benzerliklere örnek olarak alın kırışıklıkları, etkili şekilde tahrip olmuş olsa da, görüldüğü kadarı ile göz ve ağız kenarlarındaki deri kırışıklıkları verilebilir. Bu yakın benzerliklerden dolayı heriki portrenin aynı şahsa ait olabileceğini savlayan kişiler bile olmuştur¹⁵. J. İnan ve E. Rosenbaum tarafından erken 5. yüzyıla tarihlenen heriki baş kolossal yapıları nedeni ile önemli kişilere ait portreler olmalıydılar. Ancak Ephesos başı gibi Smyrna portresi de dönemin imparator ailesi mensuplarına ait fizyonomik özellik göstermediğinden, bir imparatorun çok dönemin ileri gelen yöneticilerinden birisine ait olmalıdır.

Kaynakça: Naumann-Kantar, 104 Nr. 29 Pl. 44.b. –İnan - Rosenbaum, 119vd. Nr. 133 Pl. 175.3-4.

¹² M. Wegner - J. Bracker - W. Real, Gordianus III. bis Carinus. W. Wegner (Hrsg.), Das römische Herrscherbild (Berlin 1979), 117 vd. Taf. 45.

¹³ Örnek olarak bkz. Roman Portraits III, Ny Carlsberg Glyptotek, 138f.

¹⁴ İnan- Rosenbaum, 149vd. Pl. 175.1-2.

¹⁵ İnan- Rosenbaum, 119vd. dipnot. 1.

7. Olgun Yaşlarda Erkek Portresi**Res.****Buluntu Yeri:**

Env. Nr. Kayıp

Ölçüler: Y: 27 cm.

Beyaz mermerden erkek başı. Boyundan düz bir hat şeklinde kırılmıştır. Burun ve dudaklar üzerinde kopmalar. Gözlerin ve saç üzerinde çarpmalar dışında iyi korunmuş.

Günümüzde kayıp olan baş Agora kazıları esnasında gün ışığına çıkartılmıştır. Portre olgun yaşlarda bir erkeğe aittir. Uzun kıllardan oluşan saç arkadan öne doğru taranmış, alın üzerine kahkül şeklinde düşürülmüştür. Saç başın üzerinde peruk gibi yapışık durmaktadır. Kahkül bölümü birbirinden ayrılan buklelerle bir miktar daha plastik işlenmiştir. Sakal kısa buklelerden oluşmaktadır. Yanak çizgileri derin işlenmiştir. Ağız kenarındaki izlerden kısa kıllardan oluşan bir bıyığa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Sakal ve bıyık keski yardımıyla ile açılan çentiklerden oluşmaktadır. Gözler derine çekilmiştir. Gözler sağına doğru kaymış, bakışlar bir miktar semaya yönelmiştir. Göz kapakları etli ve göz yuvarlağından ayrılmıştır. Göz bebeğinin bir bölümü üst göz kapağının altında kalmıştır. İrisler usta kalem ile plastik işlenirken, pupilleler matkapla yarım ay şeklinde oyulmuştur. Ağız küçük, dudaklar etlidir. Küt bir çeneye sahiptir.

İnan- Rosenbaum, Ephesos'da bulunmuş olan Eutropius'un portresi¹⁶ ile olan yakın benzerliği nedeni ile Smyrna başını 5. yüzyılın ortalarına tarihlemektedir.

Kaynakça: Türk Arkeoloji Dergisi 2, 1934, 232 Res. 15. – Naumann –Kantar, 103 vd. Nr. 280 Taf. 39. – İnan - Rosenbaum, 120 Nr. 134 Pl. 180.1-2.

B- Kadın Portreleri**8- Genç Faustina Portresi (?)****Res.**

X-20 numaralı açmada bulunmuştur

Env. Nr. 02. A. 1- 268

Ölçüler: Y: 28 cm G: 22 cm D: 23 cm

Çene altına kadar Y:18 cm

İki kulak arası G:14 cm

İnce kristalli beyaz mermerden genç bir kadın portresi. Boyundan aşağısı eksik. Burun ve sol kulak üzerinde kopmalar mevcuttur. Önemsiz çarpmalar dışında iyi korunmuş.

Birinci sınıf bir çalışma. Baş hafif sağına doğru dönüktür. Yüzde ciddi bir ifade hâkimdir. Saçlar alın ortasından ikiye ayrılarak heriki yana doğru dalgalı bir şekilde taranıp kulakları açık bırakacak şekilde enseye doğru indirilmiş. Başın arkasında saç biraraya toplandıktan sonra yukarı doğru katlanmış daha sonra örülerek başın arkasını nereden ise kaplayacak şekilde içiçe daireler şeklinde döndürülmüş ve oraya tutturulmuştur. Yüz oval görünümlü ve elmacık kemikleri belirgindir. Küçük ve küt bir burnun üzerinde geniş yay çizer şekilde kaşlar uzanmaktadır. Göz çukurları derindedir. Gözler hafif sağına doğru çevrilmiş, bakışlar bir miktar yukarı doğru kaymıştır. Göz yuvarlaklarını etli göz kapakları çevrelemektedir. Göz kapakları sert çizgilerle göz yuvarlağından ayrılmıştır. Göz pupilleleri kısmen üst göz kapağının altına girmiştir. Göz irisleri usta kalem ile plastik işlenirken, pupilleler matkapla yarım ay şeklinde verilmiştir. Küçük bir ağza sahiptir. Ağız kenarlarının çukurluğunun işlenmesinde matkap kullanılmıştır. Alt dudak üsttekinin nazaran daha etlidir. Küçük ağzın altında dolgun bir çene yer almaktadır.

Saçın metalik yapısı, yelpaze şeklinde yanlara doğru inen saç dalgaları, saç ayrıntılarının usta kalem ile çizgisel işlenmesi, göz bebeğinin üst kapak altına doğru çıkması, yarım ay şeklinde matkapla oyulan pupilleler benzerlerini Antoninler dönemi kadın portreleri arasında bulmaktadır¹⁷. Yine Smyrna Agorası'nda bulunan bir kilit taşı üzerine kabartma

¹⁶ İnan-Rosenbaum, 151 vd. Nr. 194 Pl. 181.1-2.

¹⁷ M. Wegner, Die Herrscherbildnisse in antoninischer Zeit. W. Wegner (Hrsg.), Das römische Herrscherbild II.4 (Berlin 1939), 48 vdd. Taf. 34 vdd.

olarak işlenmiş olan Genç Faustina portresi¹⁸, yüz fizyonomisi, metal sertliğindeki saç tuvaleti, göz işlenişi, özellikle de matkapla kalp şeklinde oyulan gözbebeği, küçük ağız ve alt dudağın daha etli olması gibi özelliklerle portremize çok yakın benzerlikler göstermektedir. Ayrıca aşağı doğru incelen yüz, yüksek alın, burun kökünden başlayıp geniş yay çizen kaşlar, şişkin gözler, küçük ağız ve güçlü çene yapısı Roma Therme Müzesi'nden Genç Faustina portresi ile karşılaştırılabilir¹⁹. Bunun yanı sıra saç işlenişi, özellikle etli dudaklar ve küt çenede belirginleşen yüz fizyonomisi, göz işçiliği imparatoriçenin 161 yılından sonra üretilmeye başlanan 7. tip portrelerine daha yakın durmaktadır²⁰. Bu nedenle Smyrna portresini 161 yılından daha sonraki bir tarihe yerleştirmek isteriz.

Yayınlanmamış

C. Gruplar

9- Dans Eden Faunus ?

Res.

Buluntu Yeri:

Env. No: 02. A. 1- 158

Ölçüler: Y: 26 cm G: 17,5 cm D: 17,5 cm

Çene altına kadar Y: 15 cm Kulaktan kulağa G: 12 cm.

İnce kristalli beyaz mermerden Faunus başı. Baş boyun köküne kadar korunmuş. Burun üzerinde kopma, çene ve çelenk üzerinde çarpma mevcuttur. Sağ yan üzerinde etkili patina bulunmaktadır.

Cepheden işlenmiş baş hafif soluna doğru eğiktir. Uzun ve dolgun buklelerden oluşan saçlar birbirine karışmış şekilde arkaya doğru taranmıştır. Başın üzerinde korymbos dallarından örülmüş bir çelenk bulunmaktadır. Geniş alını heriki tarafta birer kısa boynuzcuk sınırlar. Kulaklar sivri ve uzundur. Kısa ve geniş bir burnun kökünden yanlara doğru geniş yay çizer şekilde kaşlar uzanır. Göz bebekleri etli ve göz yuvarlaklarından soyutlanmıştır. Göz bebekleri kısmen üst göz kapaklarının altına girmiştir. Göz irisleri işlenmemiş olsa da, pupilleler yüzeysel şekilde matkap kullanılarak verilmiştir. Ağız hafif aralık şekilde gülerken betimlenmiştir. Dudaklar arasından dişler izlenebilmektedir. Dudaklar etlidir. Dudak kenarlarında matkap yardımı ile derin olmayan çukurlar açılmıştır. Matkap ayrıca kulak çukurunda, çelenk ve saç ayrıntılarında kullanılmıştır.

Saçın karışık bukleler şeklinde işlenmesi, buklelerin kendi içinde daha ince kanallarla parçalanma şekli, alttakine nazaran daha etli ve keskin sınırlarla vurgulanan göz kapakları, pupillenın matkapla işlenme şekli Thera Müzesi'nde bulunan Hadrian portresinde olduğu gibi geç Hadrian dönemi özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır²¹. Bu nedenle mermer baş bir geç Hadrian dönemi kopyesi olmalıdır.

Boynuzcuklar ve sivri kulaklardan hareketle bunun Faunus'a ait bir başı olduğunu savlamak olasıdır²². Faunus Pan'ın devamı olan Romalıların kır tanrısıdır. Pan gibi vahşi bir hayat sürdürür ve Nymphelerin sevgilisidir²³. Bu nedenle çoğunlukla Nympheler ile birlikte betimlenir.

¹⁸ Inan-Rosenbaum, 78 vd. Nr. 48 Taf. 30.3-4.

¹⁹ M. Wegner, age., 53 Taf. 35.

²⁰ Örnek olarak bkz. K. Fittschen, Die Bildnistypen der Faustina minor und die Fecunditas Augustae. Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen 3.126 (Göttingen 1982), 56 Nr. 8 Taf. 28.1-2.

²¹ M. Wegner, Hadrian. Plotina-Marciana-Matidia-Sabina. E. Boehringer- G.v. Kaschnitz-Weinberg- M. Wegner (Hrsg.), Das römische Herrscherbild II.3 (Berlin 1956), 43 Taf. 31.

²² Örnek olarak Roma Borghese Villası'nda bulunan Marsyas Borghese heykeline bkz. D. Spengler, Der Traum des Faun. Theorie und Praxis in der Kunst (Köln-Weimar-Wien 1993), 49 dipnot 356 Abb. 5. – M. Bieber, The Sculpture of the Hellenistic Age (New York 1961), 39 Fig. 94 ve 95-96 veya Fig 582.

²³ Ayrıca bkz. Der Neue Pauly 4 (Stuttgart 1998), 440 vd. bkz. Faunus (F. Graf).

Roma çağında sevilen tipler arasında yer aldığından, günümüze çok sayıda kopyası ulaşmıştır²⁴. Bunlardan hareketle başın ne tür bir vücuda ait olduğunu yaklaşık olarak belirlemek olasıdır. Normalde göz bebeğinin üst göz kapağı altına girmeye başlaması Antoninler dönemi ile birlikte başlayan bir modadır. Ancak Antoninler ve sonrasında salt göz bebeği üst kapak altına girmeye kalmamış, aynı zamanda göz irisleri ve pupiller plastik olarak işlenmişlerdir. Söz konusu bu moda henüz Faunus başımızda söz konusu değildir. Bu nedenle bu özellik stilden çok hareketle açıklanmalıdır. Boyun kırığı herhangi bir şekilde ipucu vermese de, başın hafif soluna dönmesi ve gözlerin üst göz kapağına doğru kayma şekli başın öne doğru eğik olduğunu göstermektedir. Bu da ilk olarak Hellenistik çağda yaratılmış olan dans eden Faun'u hatırlatmaktadır. Zaten başta taşınan çelenk dansın bir diğer aksesuarı olarak karşımıza çıkmaktadır²⁵. Dolayısı ile Smyrna başı, başını öne doğru eğerek dans eden bir Faun'un vücuduna ait bir fragment olmalıdır. Bu nedenle yontumuz orijinali Hellenistik dönemde yaratılan bir grubun Roma devri kopyasına ait olmalıdır.

Yayınlanmamış

10- Nymphe ?

Res.

Buluntu Yeri:

Env. Nr. 02.A.1-266

Ölçüler: Y: 27 cm G: 18,5 cm D: 19 cm

Çene altından saç köküne kadar Y: 16 cm İki kulak arası G: 13,5 cm

İri kristalli beyaz mermerden genç kız başı. Boyundan aşağısı eksik. Kulaklar, burun, dudaklar ve saç bukleleri üzerinde kopmalar mevcut. Sağ yanda saçların üzerine gelecek şekilde etkili korozyon.

Baş cepheden ve hafif sol yanına doğru yatık durmaktadır. Etine dolgun bir yüze sahiptir. Saçlar alın ortasından ayrılıp, omuz üzerine doğru uzun bukleler şeklinde bırakılmış. Saç aralarında yer yer matkapla açılan kanallar var. Başı hafif yana yatmış olmasına karşın bakışlar yukarı yönelmiş. Küçük ve geniş kanatlara sahip burun kökünden geniş yay çizer şekilde açılan kaşlar başlamakta. Gözler derine çekilmemiş. Göz kapakları etli ve plastik bir şekilde göz yuvarlaklarından ayrılmış. Göz bebeği henüz plastik olarak işlenmemiş. Üst göz kapağı ile kaş arasındaki sınırı matkapla boydan boya açılmış bir kanal belirlemekte. Dudaklar etli ve hafif aralık. Dudak arası matkapla açılan bir kanalla belirlenmiş. Boyunda alt alta iki çizgi şeklinde deri kıvrımı yer almakta.

Bu genç kız başı da saç detaylarında kontrollü kullanılan matkap, uzun saç bukle uçlarının kıvrılarak son bulması, kıvrılma yerlerinin ortasında kullanılan matkap, etli ve göz yuvarlağından soyutlanmış göz kapakları gibi özellikler erken Antoninler dönemine tarihlenen genç kız heykeli ile karşılaştırılabilir²⁶. Ancak matkabın henüz etkili bir şekilde kullanılmaya başlanmaması neden ile Smyrna örneğini Matidia veya Sabina portreleriyle karşılaştırıp Hadrian dönemi içine doğru bir miktar kaydırmak doğru olacaktır²⁷.

²⁴ K. Kell, Formuntersuchungen zu spät- und Nachhellenistischen Gruppen. A. Furtwängler- F. Hiller- P.R. Franke (Hrsg.), Saarbrücker Studien zur Archäologie und alten Geschichte 2 (Saarbrücken 1988), 14 vd. Abb. 1. Özellikle bkz. W. Geomny, "Zur Komposition der Gruppe "die Aufforderung zum Tanz", Gedenkschrift für A. Linfert. Schriften des Liebieghauses Museum alter Plastik (Frankfurt a.M. 1999), 141 vdd.

²⁵ W. Geomny, age., 148 vd. Taf. 34.4, 36.2, 39.1-2.

²⁶ W. Helbig, Führer durch die öffentlichen Sammlungen klassischer Altertümer in Rom II (Tübingen 1966), 122 Nr. 1268. – M. Bieber, Ancient Copies. Contributions to the History of Greek and Roman Art (New York 1977), 123 vd. Fig. 571-572 Pl. 93.

²⁷ Örnek olarak bkz. M. Wegner, Hadrian. Plotina-Marciana-Matidia-Sabina. E. Boehringer- G.v. Kaschnitz-Weinberg- M. Wegner (Hrsg.), Das römische Herrscherbild II.3 (Berlin 1956), 82 vd. Taf. 38., 84 vdd. Taf. 46 vdd.

Yüz hatlarındaki idealizm bu başın bir portre olmadığını göstermektedir. Başın yana doğru çevrilmesi ve bakışların karşıya doğru yönelmesi bu heykelin yanında bir diğeri olabileceğini düşündürüyor. Buluntular arasında bir de Faun başının yer alması bu genç kız başının bir grupta ilişkisinin olabileceğini akla getirmektedir. Elimizde şimdilik fazla ipucu olamasa da bu başın dans eden Faunu izleyen bir Nymphe'ye ait olabileceğini savlamak olasıdır. Böylece bir zamanlar orijinali Hellenistik dönem yaratısı olan bir grubun Roma çağı kopyesinin Smyra Agorası'nda dikili olduğunu düşünmek mümkün olacaktır²⁸.

Yayınlanmamış

11- Polyphemos

Res.

Buluntu Yeri:

Env. No: 02. A. 1- 144

Ölçüler: Y: 8 cm G: 10 cm D: 10 cm

İnce kristalli beyaz mermerden Polyphemos fragmenti. Yanaklardan yukarı olmak üzere baş korunmuştur. Saç üzerinde kopmalar. Yüzeyde aşınma.

Cepheden işlenmiş baş. Başın üzerinde peruk gibi yapmacık bir şekilde yerleştirilen saç bulunmaktadır. Saçın detayları keski yardımıyla birbirine paralel ilerleyen hatlar şeklinde gösterilmiştir. Gözler derinde yer almaktadır. Göz kapakları etli ve göz yuvarlaklarından ayrılmıştır. Göz irisleri plastik işlenmiş olup, pupilleler matkapla oyulmuştur. Alnın üzerinde tam kaşların ortasına gelecek şekilde üçüncü bir göz bulunmaktadır. Bu göz nedeniyle fragmentimizde Polyphemos söz konusu olmalıdır.

Polyphemos etle beslenen mitolojik bir yaratık olup, Odysseus'un Troya savaşından sonra yurduna geri dönerken yaşadığı maceralardan birisinde baş aktörlerindedir²⁹. Odysseus ve arkadaşları tek gözü gören bu canavarın elinden kurtulabilmek için görebilen tek gözünü kör etmişler ve ancak böylece canlarını kurtarabilmişlerdir.

Betim sanatında bu olay genellikle Polyphemos'un gözü kör edilirken veya kör edildikten sonra mağaradan kaçarken grup yontu şeklinde betimlenmiştir³⁰. En bildik olanı Hadrian Villasında bulunan Sperlonga grubudur³¹. Hellenistik çağ yaratısı olan bu grup³², Roma çağında çok rağbet görmüş ve bu nedenle çok sayıda kopyası yapılmıştır³³. Bu kopyalardan birisi de Ephesos'da bulunmuştur³⁴. Bu nedenle Smyrna fragmenti belki Ephesos etkisi altında yapılmış olabilir. Ancak ikinci sınıf işçilik ve sadece küçük bir fragment olarak korunmuş olması, hem bu konuda, hem de tarihleme konusunda fazla bir yorumda bulunmamıza engel teşkil etmektedir.

Yayınlanmamış

12- Marsyas

Res.

Buluntu Yeri:

Envanter No: 02. A. 1- 70

Ölçüler: (alınacak).

²⁸ Benzer örnekler için bkz. W. Geomny, age., 141 vdd. Taf. 34 vdd.

²⁹ Der neue Pauly 10 (Stuttgart 2001), 76 bkz. Polyphemos (L. Käppel).

³⁰ Ayrıca bkz. LIMC VIII (1997), 1011 vdd. Bkz. Polyphemos I Taf. 666 vdd. (O. Touchefeu-Meynier).

³¹ B. Conticello, „I gruppi scultorei di soggetto mitologico a Sperlonga“, AntPl 14, 1974, 7-58 Taf. 1-47.

³² Tarihleme konusundaki tartışmalar için özellikle bkz. V. M. Strocka, „Zur Datierung der Sperlonga-Gruppen und des Laokoon“, Gedenkschrift für A. Linfert. Schriften des Liebieghauses Museum alter Plastik (Frankfurt a.M. 1999), 307 vdd.

³³ Replikler konusunda özellikle bkz. B. Andreae, „Die römischen Repliken der mythologischen Skulpturengruppen von Sperlonga“, AntPl 14, 1974, 61- 80 Taf. 48-63.

³⁴ A. Bammer- R. Fleischer- D. Knibbe, Führer durch das Archäologische Museum in Selçuk-Ephesos (Wien 1974), 34 vdd.

İri grenli, gri damarlı beyaz mermerden Marsyas yontusu. Arkadaki kopma izlerine göre yüksek bir kabartmadan kopmuş parça. Omuzlardan diz üzerine kadar üst vücut korunmuştur. Omuzlardan itibaren kollar, dudaklardan başlayarak başın üst bölümü eksiktir. Sağ baldır üzerindeki etkili olmak üzere yüzeyde kopmalar vardır.

Korunan parçaya göre çıplak bir erkek söz konusudur. Boyun üzerindeki izlerden uzun bir sakalının olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre baş hafif sağına doğru çevrilidir. Omuz izlerinden anlaşıldığı kadarı ile her iki kol yukarıya doğru kaldırılmıştır. Vücut kasları barok bir şekilde işlenmiştir. Bu küçük fragmanle yine bir yontu grubundan söz etmek olasıdır. Kaslı vücut, sakal, kolların yukarı doğru hareketi ve bacakların birbirine yapışık durması bize Marsyas ikonographisini anımsatmaktadır³⁵.

Bilindiği gibi Marsyas Apollon ile şanssız bir müzik yarışmasına girişmiş, kaybedince de ceza olarak bir İskitliye canlı canlı derisi yüzdürtülmüştür³⁶. Orijinali yine Hellenistik dönem yaratısı olan grup³⁷, Roma çağında beğeni ile kopya edilen tipler arasında yer almaktadır³⁸. Söz konusu kopyalardan birisi böylece Smyrna Agorası'nda karşımıza çıkmaktadır.

Salt vücut olarak korunduğu için tarihleme konusunda fazla birşey söylemek zor. Ancak özellikle karın kasları yine İzmir Agorası'nda bulunmuş olan ve Marc Aurel dönemine tarihlediğimiz 34 numaralı Poseidon kabarması ile karşılaştırılabilir³⁹. Bu nedenle Marsyas fragmentimizi de Antoninler dönemine yerleştirmek istiyoruz.

Yayınlanmamış

D. Çocuklar ve Delikanlılar

13- Kazla Oynayan Çocuk

Res.

Bulutlu Yeri:

Env. No. 02.A. 1-31

Ölçüler: Y: 58 cm G: 38 cm D: 32 cm

İri kristalli beyaz mermerden oturan çocuk yontusu. Sağ kol omuzdan, sağ bacak kalçadan, sol ayak bilekten sonra eksiktir. Kazın boyundan itibaren başı kopmuş. Kaidenin sağ yarısının tamamı eksiktir. Yüzeyde yeryer etkili aşınma. Çarpmalar dışında iyi korunmuş. Sağ kolun koştugu yerde bulunan dübel deliği, sağ kolun orijinalde de yama olarak eklendiğini göstermektedir.

Zemin üzerinde oturur şekilde betimlenmiş olan etine dolgun çocuk, sol eli ile yanında duran kazdan destek alarak öne doğru bir miktar eğilmiş. Sol bacağını dizden kırarak arkaya doğru uzatmıştır. Vücudu hafif kendi soluna doğru dönmüştür. Omuz üzerinde korunan dübel izinden anlaşıldığı kadarı ile sağ kolunu ileri doğru uzatmaya çalışmaktadır. Böylece önünde duran bir nesneye ulaşmak çabası içinde gibidir. Gözlerin yukarı doğru bakması, ağzın yarı açık duruşu bu gayreti yüz ifadesine de yansıtmıştır. Yüzün dolgun yapısı, boyun altı yağ

³⁵ Örnek olarak bkz. Θ. Στεφανίδου-Τιβεριου,

„Ο πορινς Ατλας απο την αρχαία Αγορά της Θεσσαλονίκης“, Ο. Palagia- W. Coulson (Ed.), Regional Schools in Hellenistic Sculpture (Oxford 1998), 227 vdd. – C. Maderna-Lauter,

„Überlegungen zum roten und zum weißen Marsyas“, Gedenkschrift für A. Linfert. Schriften des Liebieghauses Museum alter Plastik (Frankfurt a.M. 1999), 115 vdd. Taf. 27 vdd.

³⁶ W.H. Roscher, Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie II.2 (Leipzig 1894-1897), 2439 vdd.

³⁷ Örnek olarak bkz. M. Bieber, The Sculpture of the Hellenistic Age (New York 1961), 139 Fig. 562 vdd.

³⁸ Roma çağı replikleri için özellikle bkz. –H. Meyer, Der weiße und der rote Marsyas. Eine kopienkritische Untersuchung. E. Homann-Wedeking (Hrsg.), Münchner Archäologische Studien 2 (München 1987), 11 vdd.

³⁹ Özellikle krş. Marc Aurel portreleri: M. Wegner, Die Herrscherbildnisse in antoninischer Zeit. W. Wegner (Hrsg.), Das römische Herrscherbild II.4 (Berlin 1939), 45 Taf. 26.

torbaları, karın üzeri yağ kıvrımları heykelimize iyi beslenmiş bir çocuk görüntüsü vermektedir. Kocaman baş dar omuzların arasına gömülmüş gibi durmaktadır. Baş üzerinde seyrek işlenen saç, bukleler şeklinde durmaktadır. Alın üzeri bir miktar kel bırakılmış olmasına karşın tam alnın ortasına gelecek şekilde başın üzerinde bir miktar saç küçük bir tutam şeklinde toplanarak birbirine bağlanmıştır. Yüz yuvarlak bir forma sahiptir. Göz kapakları etli ve keskin hatlarla göz yuvarlaklarından ayrılmıştır. Etine dolgun yanaklar küçük çenenin yanlarından aşağı doğru sarkmıştır. Yanaklar arasında kısa ve geniş bir burun yer almaktadır. Etli dudaklara sahip ağız olabildiğince açıktır. Bu görüntüsü ile yaklaşık 15 aylık bir çocuk söz konusu olmalıdır.

Etkili patina ve aşınma nedeni ile heykelimizin ne zaman yontulmuş olduğunu tahmin etmek zordur. Ancak 20. yüzyılın başlarında Ephesos Liman Gymnasiumu'nda bulunarak Viyana Sanat Tarihi Müzesi'ne götürülen daha iyi durumda korunmuş olan çocuk heykeli ile heykelimiz arasında hem zaman stili, hem de işçilik açılarından çok yakın bir benzerlikler bulunmaktadır⁴⁰. Ephesos heykeli haklı nedenlerle 2. yüzyıl içerisine tarihlenmiştir. Saç tuvaleti, yüz ve vücut kaslarının işçiliği stil olarak her iki heykeli birbirine yaklaştırmaktadır. Bu nedenle Smyrna heykelini de İ.S. 2. yüzyıl içerisine yerleştirmek istiyoruz⁴¹.

Ancak Smyrna çocuk heykeli Roma çağında yaratılan orijinal bir çalışma olmamalıdır. Bu tipteki çocuk heykelleri özellikle erken Hellenistik dönemde moda olmuş ve çok değişik tipte birbiri ardı sıra yaratılmışlardır⁴². Bu nedenle bizim çocuk heykeli de, Ephesos eseri gibi İ.Ö. 3. yüzyılda yaratılan bronz bir orijinalin kopyası olmalıdır⁴³. Heriki eser arasındaki çok yakın benzerlik, bunların aynı orijinalin birer repliği olduğunu düşündürmektedir.

Yayınlanmamış

14- Köpekle Çocuk Torsosu

Res.

Buluntu Yeri:

Env. Nr. 40

Ölçüler: Y: 31,5 cm G: 24 cm D: 19 cm

İnce kristalli beyaz mermerden çocuk yontusu. Sadece üst gövde korunmuş. Baş ve bacaklar kırıktır. Heriki kol da dirsekten sonra kopmuş ve eksiktir. Köpeğin başı, ön bacakları ve kuyruğu yoktur. Sol arka bacağının üzerinde kopma var. Yüzeyde çarpmalar dışında iyi korunmuştur.

Sol kol altına sıkıştırdığı köpekle ayakta duran iyi beslenmiş bir erkek çocuk söz konusudur. Karın ve kalça kaslarının hareketinden anlaşıldığı kadarı ile vücut sol bacağı üzerinde durmakta ve hafif sağına doğru eğildikten sonra soluna doğru dönmektedir. Sağ ayak bir miktar yan tarafa atılmış olmalıdır. Korunan izlerden anlaşıldığı kadarı ile sağ kolu dirsekten kırılarak köpeğe doğru uzatmıştır. Köpeğin vücudunun ön altında bulunan ize göre sağ eli büyük bir olasılıkla köpeğin üzerinde olmalıdır. Böylece heriki eli ile köpeği sıkıca kavramış bir kompozisyon ortaya çıkmaktadır. Vücudun görünüşünden 5-6 yaşlarında bir çocuğun resmedildiği söylemek mümkündür.

Köpeği ile oynayan çocuk konusu özellikle İ.Ö. 3. yüzyıldan başlayarak heykel sanatının sevilen tiplerinden birisi olmuştur⁴⁴. Salt torso olarak korunduğu için heykelimizi

⁴⁰ R. Herzog, „Das Kind mit der Fuchsgans“, Öjh 6, 1903, 228 Abb. 122-123. – L. Knörle, Der Knabe mit der Fuchsgans. Beiträge zur hellenistischen Kinderplastik am Beispiel einer hockenden Knabenfigur in Wien (München 1973), 1vdd.

⁴¹ W. Oberleitner vd., Funde aus Ephesos und Samothrake. Katalog der Antikensammlung II. Kunsthistorisches Museum-Wien (Wien 1978), 109 vd. Nr. 147 Abb. 88.

⁴² Chr. Vorster, Griechische Kinderstatuette (Köln 1983), 89 vdd. – H. Rühfel, Das Kind in der griechischen Kunst (Mainz a.R. 1984), 258 vdd. Abb. 110.

⁴³ Bu konuda özellikle bkz. L. Knörle, age., 13 vdd.

⁴⁴ Örnek olarak bkz. E. Pfuhl- H. Möbius, Die ostgriechische Grabreliefs I (Mainz a.R. 1979), Kat. Nr. 37, 98, 114, 116, 118, 131, 136 vdd. – Chr. Vorster, age., 89vdd. Taf. 18.1, Taf. 20. 1, 3.

tarihlendirmeye yarayacak herhangi bir ipucuna sahip değiliz. Chr. Voster'in yayınladığı bir resme göre, bizim torsoya benzer bir diğer Roma çağı kopyesi Paris Rodin Müzesi'nde bulunmaktadır⁴⁵. Paris heykeli de bizim heykelde olduğu gibi torso şeklinde korunmuştur. Bu nedenle Paris heykelin yaratıldığı tarih konusunda da fazala bir yorumda bulunmak mümkün değildir. Bir önceki çocuk heykelini anlatırken vurguladığımız gibi özellikle erken Hellenistik dönem yaratısı olan çocuk heykellerine ait orijinaler Roma çağında sık olarak kopye edilmişlerdir⁴⁶. Aralarında olan yakın benzerlikler nedeni ile olasılıkla Paris ve Smyrna heykelleri aynı Hellenistik dönem orijinalinin birer Roma çağı repliği olmalıdırlar.

Yayınlanmamış

15- Delikanlı Torsosu

Res.

Buluntu Yeri:

Env. Nr. 30

Ölçüler: Y: 37 cm G: 21 cm D: 15 cm

İnce grenli beyaz mermerden delikanlı torsosu. Omuz ile kalça arası üst vücut korunmuş. Baş, sağ bacak baldıra kadar ve sol bacağın hemen hemen tamamı eksiktir. Sol kol omuzdan, sağ kol ise dirsekten sonra yok. Kalça hareketlerinden anlaşıldığına göre vücut sağ bacak üzerinde, sol bacak hafif öne atılmıştır. Sağ omuz hafif aşağı doğru düşürülerek vücut soluna doğru hafif döndürülmüştür. Sağ kol göğüs üzerinde dirsekten kırılarak göğüslerin arasından geçecek şekilde yukarıya doğru kaldırılmıştır. Arkada tam bel üzerine gelecek bölümün üzerinde iç bükey bir girinti mevcuttur. Bu bölüm keski ile sol kalça üzerine kadar raspanmıştır. Bu tür traşlamalar genellikle mimaride üst üste gelen taşların birbirleri ile iyi örtüşerek kaymamaları için yapılmaktadır. Bir heykelde bu durumu açıklamak zor: ya heykel dikildiği yerde yanlara doğru devrilmemesi için arkasındaki duvara iyice yanaştırıldı, ya da daha sonraki bir dönemde mimari malzeme olarak kullanıldı.

Torsomuzu tarihlendirecek kadar ipucuna sahip değiliz. Ancak bu torso da diğer çocuk yontuları gibi Hellenistik dönemde yaratılan bir orijinalden Roma çağı kopyası olmalıdır. Bu düşüncemizi İ.Ö. 300 civarına tarihlenen Lilaia'dan delikanlı heykeli desteklemektedir⁴⁷. Torsomuz korunduğu kadarı ile sağ omuzunun hafif aşağı düşürülerek sol omuzun yukarı doğru kaldırılması, sağ kolun yukarı doğru hareketi, vücudun sağ bacak üzerinde olması ve sol bacağın ileri doğru hareketi gibi özelliklerle Lilaia'dan delikanlı heykeline yakın benzerlikler göstermektedir. Hatta bu benzerliklerden hareket ederek torsomuzu tamamlamak bile olası gibi gözükmemektedir.

Yayınlanmamış

E- Tanrılar

16- Aphrodite (Venüs)

a- Aphrodite Başı?

Res.

Buluntu Yeri:

Envanter No: 02. A. 1- 264

Ölçüler: Y: 35 cm G: 20 cm D: 23 cm

Çene altına kadar Y: 14 cm Kulaktan kulağa G:12.5 cm

İri kristalli beyaz mermerden kadın başı. Burun ve sol kulak üzerinde kopma, sol yanak üzerinde çarpmalar dışında iyi korunmuş.

⁴⁵ Env. Nr. 357. Chr. Vorster, age., 166 dipnot 556 Taf. 20.3

⁴⁶ B. Andreae, "Schmuck eines Wasserbeckens in Sperlonga", RM 83, 1976, 299vdd.

⁴⁷ S. Karusu, Archäologisches Nationalmuseum. Antike Skulpturen (Athen 1969), 184 Taf. 63. – Chr. Vorster, age., 355 Nr. 67 Taf. 6.4-5.

Baş, boyun altı çıkıntından anlaşıldığı gibi serbest bir yontu üzerine yerleştirmek üzere yontulmuştur. Cepheden işlenen baş, hafif soluna doğru eğiktir. Saçlar alın ortasından ayrılıp her iki yana doğru taranmış, yanlardan kendi içinde parçalanmış iri bukleler halinde içe doğru kıvrılarak başın arkasında topuz yapılmıştır. Saçın bir bölümü ise başın üzerine doğru yükseltilerek Aphrodite düğümü olarak bilinen fiyonk şeklinde tutturulmuştur. Boyun etrafında bukleler şeklinde saç tutamları, kulaklarının önünde ise birer adet saç zülüfü yer almaktadır. Saç detaylarında yoğun olmamak üzere matkap kullanılmıştır. Yüz dolgun ve etlidir. Göz kapakları etli ve göz yuvarlağından ayrılmıştır. Kaşla göz kapağı keskin bir çizgi ile birbirinden ayrılmıştır. Burun kısa ve geniştir. Dudaklar etli, ağız küçük işlenmiştir. Ağız kenarlarında matkapla açılan küçük oyuklar bulunmaktadır. Dudakların altında güçlü bir çene yer almıştır. Boyun üzerinde tek sıra boyun gerdanı vardır. Boynunda bir kolyenin izleri görülmektedir.

Dolgun ve prüzsüz yüz hatları, keskin yüz çizgileri, karakersiz bir ifade ve idealize edilen görüntü nedeni ile baş, her ne kadar hazır bir yontu için hazırlanmış olsa da, bir portre olmamalıdır. Saç tuvaleti Villa Borghese'den Venüs Genetrix yontusunda olduğu gibi Aphrodite'ye özgüdür⁴⁸. Bu nedenle Smyrna başı bir portreden çok, Venüs veya ona yakın bir Nynphe için adanmış olmalıdır.

Dolgun saç bukleleri Kopenhag'dan Julia Titi'nin portresinde benzerini bulmaktadır⁴⁹. Matkabin henüz etkili bir şekilde kullanılmamış oluşu ve göz bebeğinin işlenmemesi bu savı desteklemektedir. Bu nedenle Flaviuslar dönemi Smyrna başı için uygun bir tarih olacaktır.

Yayınlanmamış

b- Aphrodite Anadyomene

Res.

Buluntu Yeri:

Env. Nr. 02.A.1-146

Ölçüler: Y: 11,5 cm G: 6 cm D: 4,5 cm

İnce kristalli, gri damarlı beyaz mermerden Aphrodite Anadyomene figürünü. Omuz kalça arası korunmuştur. Boyundan başlayarak baş ve omuzlardan itibaren kollar eksiktir. Yüzeyde etkili aşınma mevcuttur.

Cepheden, üst vücudu çıplak işlenmiş heykelcik. Kalça hareketine göre vücut ağırlığı sol bacak üzerindedir. Sağ kol doğrudan yukarı doğru kalkıkken, solu dirsekten kırıldıktan sonra yukarıya doğru çevrilmiş. Diğerine göre daha yukarıda olan sağ göğüs de sağ kolun yukarıya doğru kaldırıldığına bir diğer göstergesidir. Boyunda korunan izlere göre baş sağna doğru dönüktür. Kalçaların altından öne doğru gelipö burada kasıkların üzerine gelecek şekilde kalın bir düğüm ile bağlanan bir manto giymiştir. Manto vücudun altını örterken, üst tarafı tamamen çıplak bırakmıştır.

Sözü edilen tanımlama orijinali erken Hellenistik dönemde yaratılan Aphrodite Anadyomene tipine uymaktadır⁵⁰. Tip özellikle Roma çağında oldukça rağbet görmüş olacak ki, çok sayıda repliği mevcuttur. Korunduğu kadarı ile bir tarih tahmininde bulunmak oldukça zordur.

Yayınlanmamış

c- Yarı Çıplak Aphrodite

Res.

Buluntu Yeri:

⁴⁸ Örnek olarak bkz. M. Bieber, Ancient Copies. Contributions to the History of Greek and Roman Art (New York 1977), 46 Fig 126. Diğer örnekler için bkz. LIMC II (1984), 52 vd. Nr. 409-411 Taf. 38-39, 81 Nr. 725 Taf. 72.

⁴⁹ G. Daltrop- U. Hausmann- W. Wegner, Die Flavien (1966), Taf. 45.

⁵⁰ Örnekler için bkz. M. Bieber, Ancient Copies. Contributions to the History of Greek and Roman Art (New York 1977), 64 Fig. 220 vdd.

Env. Nr. 02.A.1-280

Ölçüler: Y: 13 cm G: 8 cm D: 6 cm

İnce kristalli beyaz mermerden Aphrodite figürini. Belden aşağı olmak üzere dizlere kadar olan bölüm korunmuş. Sol tarafta belin üzerinde kopma. Elbise kıvrımlarında çarpma.

Korunduğu kadarı ile çıplak olarak işlenen bir diğer Aphrodite figürini. Manto sol kalça üzerinden gelip, sağ taraftan bele sarıldıktan sonra, sağ bacak üzerinden aşağıya doğru bırakılmış. Tam apış arası üzerine gelecek şekilde manto ucunda aşınma olması, manto ucunun sağ elle buradan tutulduğuna işaret etmektedir.

Bu figürinle yine orijinali Hellenitik çağ yaratısı olan bir Aphrodite tipi söz konusudur. Kazılarda ele geçirilen buluntulara göre çok sayıda benzer örnek Hellenistik çağda Atina ve Delos'ta üretilmiştir⁵¹. Figürinimiz Hellenistik çağın beğenilerek üretilen bu tipinin Roma çağı kopyelerinden birisi olmalıdır. Korunma durumu yine bir tarih önermemize engel teşkil etmektedir.

Yayınlanmamış

d- Knidos Aphroditesi

Res.

Buluntu Yeri:

Env. Nr. 03.A.1-81

Ölçüler: Y: 13 cm G: 8 cm D: 7,5 cm

İnce kristalli beyaz mermerden Knidos Aphroditesi. Bel ile diz arası bölüm korunmuş. Sağ kalça üzerinde, sol bacak ile apış arasının birleştiği yerde bir destek çıkıntısı ve sol baldır üzerinde ele ait izler bulunmaktadır.

Korunduğu kadarı ile cepheden görülecek şekilde ayakta olan vücut sağ bacak üzerinde durmakta. Sol bacak biraz öne doğru atılmış. Sol bacak ile apış arasının kesiştiği noktada sağ ele ait kalıntılar bulunmakta. Buna göre figür sağ eli ile cinsel organını kapatmaya çalışmaktadır. Sol baldırın dışına bakacak şekilde bir destek çıkıntısı var. Bu çıkıntı figürünün sol yanında bulunan bir aksesuarla ilişkili olmalı.

Delos'ta geç Hellenistik çağdan figürinimize serbest yontu veya kabartma olarak benzer çok sayıda örnek ele geçirilmiş⁵². Bunlardan hareketle figürinimizin ilk olarak Praxiteles tarafından yaratılan ve literatüre 'Knidos Aphroditesi' olarak geçen heykelin bir kopyası olduğu söylemek olasıdır. Tip, Roma çağında orijinaline en fazla sadık kalınarak işlenen kopyeler arasında yer almaktadır⁵³. Bu tipin korunan en iyi örneği Roma Vatikan Müzesi'nde bulunmaktadır⁵⁴. Böylece yine Roma döneminde beğenilerek kopye edilen tiplerden birisi Smyrna Agorası'nda karşımıza çıkmış olmaktadır.

Yayınlanmamış

e- Venüs Felix?

Res.

Buluntu Yeri:

Env. Nr: 02. A.1-160

Ölçüler: Y: 12 cm G: 13 cm D: 6 cm

İnce kristalli beyaz mermerden Aphrodite figürini. Omuzlardan bele kadar üst vücut korunmuş. Karnın sol yarısı üzerinde göğüslere doğru giden bir çatlak mevcuttur. Sol omuz, göğüsler ve karnın sol tarafı üzerinde çarpmalar var. Sağda yaklaşık kol ile omuzun birleştiği noktada bir destek izi korunmuş.

⁵¹ Örnekler için bkz. M. Bieber, age., 65 Fig. 230-232.

⁵² LIMC II (1984), 51 Nr. 396 ve 400 Taf. 37.

⁵³ B.S. Ridgway, Roman Copies of Greek Sculpture: The Problem of the Originals (Michigan 1984), 9 Pl. 22.

⁵⁴ LIMC II (1984), 50 vd. Nr. 391 Taf. 36.

Figürinimizde sol omuz yukarı kaldırılırken, sağ taraf aşağı doğru düşürülmüş. Karın ve bel çizgisi de sol yanın bir miktar yukarıda durduğunu onaylamakta. İzlerden anlaşıldığı kadarı ile heriki kol da aşağıya doğru bırakılmış. Sağ omuz üzerinde korunan destek çıkıntısı ve sol omuz üzerinde boydan boya kopma izinin nedeni boynun heriki yanından aşağı doğru bırakılan saçlar olmalı. Vücudun altının da üst taraf gibi çıplak olup olmadığı konusunda bir yorumda bulunmak zordur.

Ancak Roma'da değişik mekânlarda korunan Aphrodite yontularına göre⁵⁵, özellikle omuz üzerine düşürülen saçlardan hareketle, figürinimizin Roma döneminde severek üretilen Venüs Felix tipinin kopyelerinden birisi olduğunu savlamak olasıdır.

Yayınlanmamış

17- Eros Hypnos?

Res.

Buluntu Yeri:

Env. No: 02.A.1-173

Ölçüler: Y: 16 cm G: 12 cm D: 15 cm

İri kristalli beyaz mermerden uyuyan Eros yontusu. Yüzün sol yarısı korunmuş. Kırık çene altından başlayıp dudaklar, burun ve sol göz üzerinden geçmekte. Sol kol pazudan sonra kırık ve kayıp. Yüzeyde yer yer çarpmalar var.

Arkada omuz kürekleri üzerinde korunan kanat izlerine göre bu yontu ile bir Eros temsil edilmiş olmalıdır. Sağ elini omuzun üzerine koyup başının altına yastık yaparak ayakta uyur şekilde betimlenmiştir. Uzun saçları bukleler halinde elinin üzerinden geçmektedir.

Mermerden yontulmuş ayakta dururken uyuyakalan benzer örnekler Sparta⁵⁶ ve Selanikte⁵⁷ var. Bailey'e göre Knidos üretimi olması gereken pişmiş toprak kandiller üzerinde de tipin betimlendiği örnekler bulunmakta⁵⁸. Bunlara göre parça olarak korunan heykelimizi Eros olarak adlandırmak mümkün. Sirtında salt yerleri korunan kanatlar da bu fikri desteklemektedir. Bu tipte Eros çıplak olarak cepheden durur şekilde ayakta betimlenmektedir. Yan tarafında uyurken düşmemesi için bir destek bulunur⁵⁹. Eros bu tipte ayrıca Hypnos-Somnus sıfatı ile karşımıza çıkmaktadır. Bu sıfatı özellikle haşhaş yardımıyla şifa bulmak için uyutulmayı veya uzun ölüm uykusunu nitelemektedir⁶⁰. Korunduğu kadarı ile Smyrna fragmentinin sol kolu aşağı doğru gövdesinden ayrılmaktadır. Ancak kol ile göve arası boş değil. Buraya olasılıkla sivri uçlu bir destek girmektedir. Benzer örneklerden hareketle⁶¹, Eros burada yanan bölümü aşağıya doğru çevrili olan bir meşaladen destek alıyor olmalı. Bu durumda fragmentimizin Apfrodite ile değil de, Asklepios ile ilişkili bir anlam taşıdığı düşünmek olasıdır. Bu heykelle büyük bir olasılıkla şifa bulmak amacıyla yatılan derin uyku temsil edilmiş olmalıdır⁶². Agora'da bulunan Asklepios kabartması bu fikrimizi destekler niteliktedir. Figürümüzün saç tuvaletinden hareket ederek, İ.S. 1. yüzyılda yaratıldığını söylemek olasıdır.

Yayınlanmamış

⁵⁵ LIMC II (1984), 78 vd. Nr. 696-698 Taf. 69 vd.

⁵⁶ ΑΓΓ. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ; ADelt 23.2, 1, 1968, 151 Taf. 102.γ. Y: 58 cm.

⁵⁷ LIMC III (1986), 817 Nr. 791 Taf. 654 sv. Eros. Selanik. İ.S. 2-3. yüzyıl.

⁵⁸ D.M. Bailey, „A Roman Lampstand of Cnidian Manufacture“, AntK 18, 1975, 61-71 Lev. 26.1. İ.S. geç 1. - erken 2. yüzyıl.

⁵⁹ Örnek olarak bkz. LIMC LIMC III (1986), Nr. 118 Taf. 686 (Eros olarak) veya LIMC V (1990), Nr. 41 Taf. 408 (Hypnos-Somnus olarak).

⁶⁰ M. Söldner, Untersuchungen zu liegenden Erosen in der hellenistischen und römischen Kunst. Europäische Hochschulschriften 38.10 (Frankfurt a.M.-Bern- New York 1986), 96vdd. – M. Şahin, „Pisidia Antiocheiası Erosu“, T. Korkut (Hrsg.), 60. Yaşında F. Işık'a Armağan (İstanbul 2004), 736 vd.

⁶¹ LIMC V (1990), Nr. 12 Taf. 404, Nr. 87-87 Taf. 412, Nr. 91 Taf. 413.

⁶² Hypnos-Somnus'un Asklepios ile betimlendiği örneklerin varlığı bu savımızı desteklemektedir. Ayrıca bkz. LIMC V (1990), Nr. 146 Taf. 417.

18- Asklepios ve Telesphoros

Res.

Buluntu Yeri:

Env. No: 02. A. 1- 161

Ölçüler: Y: 20 cm G: 10 cm D: 7 cm

İnce grenli beyaz mermerden Asklepios ve Telesphoros kabartması. Asklepios'un başı, dirsekten itibaren sağ kolu, esasının üst bölümü eksik. Telesphoros'un ise omuzdan yukarısı kopmuş. Kırık izlerinden anlaşıldığı kadarı ile kabartma kendi sağına doğru devam etmekte. Yüzeyde etkili aşınma dikkat çekmekte.

Asklepios cepheden ayakta durur şekilde betimlenmiştir. Vücut ağırlığı sol bacak üzerinde, sağ bacak ise hafif yandadır. Vücut belden hafif sağına doğru eğilmiş, sağ yanında yılanın sarıldığı bir asadan destek almaktadır. Sağ kol manto dışında olmak üzere yan aşağıda. Solu ise mantonun altında kalacak şekilde kalçadan destek almakta. Mantonun ucu sol omuzdan gelip, sağ kolun altından geçtikten sonra karın üzerinden düz bir çizgi şeklinde sol kol üzerine gidip, sol kola bir defa dolandıktan sonra vücudun yanından aşağı doğru bırakılmaktadır.

Sol yanında bir kaide üzerinde cepheden ayakta durur şekilde Telesphoros yer almaktadır. Benzer örneklerden anlaşıldığı gibi kapuşonlu yekpare bir manto giymiş⁶³. Asklepios'un Telesphoros ile birlikte betimlendiği bir buluntunun ele geçmesi Smyrna Agorası buluntularını daha da ilginç hale getirmektedir. Çünkü benzer kabartmalar daha çok Trakya Bölgesi'nde karşımıza çıkmaktadır⁶⁴.

Telesphoros geç Hellenitik çağdan başlayarak Asklepios'un etrafında gözükmeye başlayan bir şifa demonudur⁶⁵. Pausanias'ın rivayetlerine göre Telesphoros'un Pergamon ile çok sıkı ilişkileri söz konusudur⁶⁶. Hatta orada Asklepios ve Hygieia ile birlikte saygı görmüştür. Smyrna'ya yakınlığı düşünülürse, olasılıkla Pergamon'dan alınan bir kült olmalıdır.

Kabartma üzerinde yeralan grup bir örneği Paris Louvre Müzesi'nde bulunan serbest yontunun minyatür kopyelerinden birisi olmalıdır⁶⁷. Kötü korunma durumu nedeni ile tarih konusunda, Roma çağı kopyesi olması dışında, fazla bir yorumda bulunmak olası değildir. Ancak kabartmanın heriki yandan eksik olması, benzer örnekler göz önüne getirildiğinde⁶⁸, Hygieia'nın burada üçüncü bir kişi olarak yer almış olabileceğini düşündürmektedir.

Yayınlanmamış

19. Priapos

Res.

Buluntu Yeri:

Env. No: 02.A.1-118, 02.A.1-118A

Ölçüler: Toplam Y: 24 cm G: 8 cm

İri grenli, gri damarlı beyaz mermerden Priapos yontusu. İki parçadan oluşmaktadır; kırık karın üzerini paralel geçmektedir. Baş, gövdenin üst bölümü, sol kalça ve ithyphallik erkeklik organı korunmuş. Sağ kol, sol bilek ve kalçadan aşağı bacaklar eksik. Korunma şekli

⁶³ LIMC VII (1994), 870 vdd. Bkz. Telesphoros Taf. 602 vdd.

⁶⁴ LIMC II (1984), 898 vdd. bkz. Asklepios in Thracia Nr. 15 vdd. Taf. 667 vd.

⁶⁵ W.H. Roscher, Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie V (Leipzig 1916-1924), 309 vdd. bkz. Telesphoros I (J. Schmidt).

⁶⁶ Pausanias 2, 11, 7.

⁶⁷ LIMC VII (1994), 873 Nr. 38 Taf. 603.

⁶⁸ Benzer örnekler için bkz. G. Schörner, Votive im römischen Griechenland. Untersuchungen zur späthellenistischen und kaiserzeitlichen Kunst- und Religionsgeschichte (Wiesbaden 2003), 47 vd. Taf. 23.1-2

nedeni ile belden aşağıda bacak mı, yoksa Hermes Hermelerinde olduğu gibi kaide mi olduğunu bilemiyoruz⁶⁹.

İlginç örneklerden birisidir. Kaba bir işçiliğe sahiptir. İki ucunu göğüs üzerinde bağladığı bir manto giymiştir. Manto başla birlikte üst vücudu örtmekte. Başın üzerinde sarmaşık çiçeğinden oluşan bir çelenk vardır. Sol eli ile mantonun kenarını yukarıya doğru kaldırarak ithyphallik erkeklik organını göstermeye çalışmaktadır.

Genellikle Dionysos ile Aphrodite'nin çocukları olarak Lampsakos'da dünyaya geldiğine inanılan tanrı Priapos, ithyphallik erkeklik organı ile bolluğu ve bereketi simgelemektedir⁷⁰. Herşeyden önce seksten alınan zevki niteleyen tanrı, ayrıca doğada bitkileri ve hayvanları hırsızlardan, köpeklerden ve kuşlardan korumaktadır. Tarentli Leonidas'ın rivayetine göre ise Priapos aynı zamanda denizde yolculuk yapan kişileri ve balıkçıları da korumaktadır⁷¹. Agora'da aynı zamanda balık alışverişi yapıldığından dolayı Priapos buraya büyük bir olasılıkla balıkçılar tarafından getirilmiş olmalıdır.

Matkap kullanılmadan usta kalemi ile oluşturulan saç ve sakal bukleleri, sakalın stilize görünümü, matkap kullanılarak işlenen göz puilleleri 20 numaralı İkiz Hermes Hermemizin stili ile hem zaman, hem de usta birliği gösterecek kadar yakın bir ilişki içerisinde. Bu nedenle Priapos da ikiz Hermeler gibi bir geç Hadrian dönemi çalışması olmalıdır.

Yayınlanmamış

20- Hermes Hermes

Res.

Buluntu Yeri:

Envanter No: 02.A.1-157

Ölçüler: Y: 27 cm G: 14 cm D: 20 cm

Çene altına kadar Y: 18,5 cm

Kulaktan kulağa G: 11 cm

İri kristalli beyaz mermerden sırsırta vermiş şekilde duran ikiz Hermes Hermes. Boyundan aşağısı olmak üzere kaide bölümünün tamamı eksiktir. Kulaklar arasından omuz üzerine indirilen saç öbeklerinin ucunda kopma. Yüzeydeki önemsiz kopmalar dışında iyi korunmuştur.

Üstüste üç sıra halinde alın üzerinde yükselen saç bukleleri başın ön kısmını bir çelenk gibi çerçevelemiştir. Saç bukleleri kendi içinde dönen spirallerden oluşmaktadır. Bu hali ile yaş pasta üzerine sıkılan krema gibi baş üzerinde durmaktadırlar. Kulaklar arasından omuz üzerine doğru indirilen kalın iki saç demeti bulunmaktadır. Yüzü aşağı doğru incelen bir sakal kuşatmıştır. Sakal bukleleri yukardan aşağı doğru üç sıra halinde ve üstten aşağıya doğru her sıra birbiri üzerine gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Sakal bukleleri genelde hep aynı yöne doğru döndürülerek nokta spiraller şeklinde sonlandırılmışlardır. Bıyık sakal üzerine doğru indirilmiş, bıyık uçları sakal üzerinde sakalla kaynaştırılmıştır.

Hermeler bir kaide üzerinde olmak üzere daha çok tek kişi olarak yerleştirilmelerine rağmen, Smyrna örneğinde olduğu gibi ikiz olarak da karşımıza çıkabilmektedirler⁷². A. Giunlia'nın saptamalarına göre, ikiz şekilde grup olarak dikilen Hermeler başlıca Hermes, Dionysos, Satyroi, Ammon, Tritone, Herakles ve tanrıça tiplerinde tasvir edilmişlerdir⁷³. Ancak Smyrna grubu, saç ve sakal yapısı nedeni ile Hermes Hermes ikonographisine daha yakın durmaktadır. İkiz Herme ile ruh ve beden, iyilik ve kötülük, cahillik ile bilgelik gibi

⁶⁹ Heriki şekilde de resmedilebilmektedir. Ayrıca bkz. LIMC Suppl. (1997), 1028 vdd. Bkz. Priapos (W.-R. Megow), passim.

⁷⁰ LIMC Suppl. (1997), 1028 vdd. Bkz. Priapos (W.-R. Megow). Priapos'un ikonographisi üzerine ayrıca bkz. W.-R. Megow, "Überlegungen zur Ikonographie des "Edlen" Priapos". in: Mythes et Cultes. Études d'Iconographie en l'honneur de L. Kahil. BCH Suppl. 38 (2000), 365-375. – P. Kastenmeier, "Der Hauseingang der Casa dei Vettii in Pompeji", RM 108, 2001, 301-311.

⁷¹ Leonidas von Tarent, Anth. Pal. 10.1.

⁷² A. Giunlia, Die neuatischen Doppelhermen. Dissertation der Universität Wien (Wien 1983), passim.

⁷³ A. Giunlia, age., 33.

birbirine zıt anlamlar ifade eden karakterler ifade edilebileceği gibi⁷⁴, İstanbul'dan iki ikiz Herme kaidesi üzerinde yer alan yazıtlarda da ifade edildiği gibi, şans getiren bir fonksiyonunun da bulunduğu düşünülebilir⁷⁵.

Yaygın inanişâ göre ilk Hermes Hermesini ünlü heykeltıraş Alkamenes tarafından yaratılmıştır⁷⁶. Bu savı Pergamon ve Epheos'da bulunan iki Hermes Hermesini'nin kaideleri üzerinde bulunan yazıtlar da teyit etmektedir⁷⁷. Orijinali kayıp olsa daha sonraki dönemlerde yapılan kopyelerden tanıdığımız Hermeler, kopyelerin bulunduğu kentlere göre değişik tiplere ayrılmaktadırlar: Bergama Tipi, Ephesos Tipi vb.⁷⁸. Tartışmaların merkezinde yer alan ve merak konusu olan konu, hangi tipin Alkamenes tarafından yaratılan orijinale daha çok yakın olduğudur⁷⁹. Smyra İkiz Hermeleri stilize edilmiş saç ve sakal yapısı ile ne yazık ki bu tartışmanın dışında kalmaktadır. Ancak üst üste üç sıra bigudilenmiş gibi duran ve başın üzerini taçlandıran saç yapısı, dar ve uzun yüz, göz yuvarlaklarından ayrılmış etli göz kapakları, aşağıya doğru genişleyen burun yapısı, etli ve aralık dudaklar, uçları spiral şeklinde dönen üç sıra halindeki sakal yapısı, sakal ile bıyığın kaynaşma şekli, sakal ve bıyık kıllarının usta kalem ile çiygisel oluşturulması İ.Ö. 1. yüzyılın ilk çeyrağıne tarihlenen Delos Hermes Hermesini ile çok yakın benzer özellikler arz etmektedir⁸⁰. Bu nedenle Smyra Hermesinin Geç Hellenistik bir orijinalden kopye edildiğini savlamak olasıdır.

Hermelerin saç ve sakallarında matkap hemen hemen hiç kullanılmamıştır. Saç ve sakal bukleleri usta kalem ile çizgisel olarak gösterilmiştir. Sakalı oluşturan bukleler matkap kullanılmadığı için yalın bir görünüme sahiptir. Göz kapakları etli ve keskin hatlarla göz yuvarlaklığından ayrılmıştır. Göz pupillesinin işlenmesinde matkap kullanılmıştır. Sakalda henüz matkabin kullanılmaması ve göz bebeğinin matkapla işlenmesi Roma Vatikan Müzesi'nden bir Hadrian portesinde görülebileceği gibi⁸¹, geç Hadrian dönemi portrelerinin karakteristik özellikleri arasında karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle Smyrna ikiz Hermes Hermesini için 130 civarı uygun bir tarih olacaktır.

Yayınlanmamış

Res.

21- Nehir Tanrısı

Buluntu Yeri:

Env. No.

Ölçüler: Y: 13 cm G: 24 cm

İri grenli, gri damarlı beyaz mermer plaka üzerinde yüksek kabartma olarak betimlenen nehir tanrısı. Baş, omuzdan itibaren sol kolu, sol kalçası ve bacakları eksiktir. Yüzeyde çarpmalar ve etkili aşınma dikkat çekmektedir.

Korunduğu kadarı ile bir plakanın üzerinde yüksek kabartma olarak sol kolundan destek olarak uzanır şekilde cepheden işlenmiş üst tarafı çıplak bir erkek söz konusudur. Sağ kolu yanı üzerinde vücuda paralel uzanmaktadır. Dirsekten sonra olan bölümü manto altında. Belden başlayarak aşağı doğru bacak veya manto yerine iri dalgalar şeklinde kıvrımlar yer almaktadır.

⁷⁴ A. Giunlia, age., 54vdd.

⁷⁵ A. Giunlia, age., 59 ve 214vd. Kat. Nr. 54-55. Bu konuda ayrıca bkz. J. Marcadé, "Hermès Doubles", BCH 76, 1952, 596-624.

⁷⁶ R. Özgan, "Alkamenes'in Hermes Propylaiosu Üzerine Düşünceler", TürkAD 31, 1997, 156 dipnot. 6.

⁷⁷ R. Özgan, age., 157vd.

⁷⁸ R. Özgan, age., 157 vdd. (kaynakça ile birlikte). Daha ayrıntılı bilgi için bkz. LIMC 5 (1990), 298 bkz. Hermes Nr. 47 vdd. (G. Siebert).

⁷⁹ R. Özgan, age., 166 vd.

⁸⁰ LIMC 5 (1990), 299 Nr. 69 Taf. 203.

⁸¹ W. Wegner, Hadrian. Plotina-Marciana-Matidia-Sabina. E. Boehringer- G.v. Kaschnitz-Weinberg- M. Wegner (Hrsg.), Das römische Herrscherbild II.3 (Berlin 1956), 62 vd. Taf. 26.a, 27, 28.a.

Nehir tanrıları normalde manto giymiş şekilde sol yanları üzerine uzanır ve genellikle de ellerinde bereket boynuzu tutar şekilde betimlenirler⁸². Ancak farklı olarak bizim kabartmamızda bacakların yerinde dalga şeklinde çizgiler bulunmaktadır. Louvre Müzesi'nde korunan Tiber Nehri'nin kişiselleştirildiği bir heykelin kaidesinin üzerinde yan yana duran ve bacakları bizim örneğimizde olduğu gibi dalga kıvrımları şeklinde yan yana çizgilerle işlenmiş nehir tanrıları yer almaktadır⁸³. S. Klementa'ya göre burada yüzen su tanrıları söz konudur. Bu nedenle bizim örnekte de yüzen bir su tanrısının betimlenmiş olduğunu düşünmekteyiz.

Yayınlanmamış

22- Herakles

Res.

Buluntu Yeri:

Env. No: 02.A.1-267

Ölçüler: Y: 35,5 cm G: 18,5 cm D: 10 cm

İnce kristalli beyaz mermerden Herakles yontusu. Alınla birlikte başın büyük bir bölümü, pazudan itibaren sağ kolu, omuzdan itibaren sol kolu, dizden aşağı sağ bacağı ve kalçadan itibaren sol bacağı eksiktir. Sol omuz üzerinde asılı duran aslan postunun baş bölümü kopmuştur. Sağ yanak üzerinde derin bir yarıklık çekmektedir. Arkada sağ yanda tam belin üzerine gelecek şekilde çarpma. Yüzeyde etkili bir aşınma dikkat çekmektedir.

Herakles cepheden, sağ ayağının üzerinde durur şekilde ayakta ve çıplak olarak betimlenmiştir. Sol bacak bir miktar öne atılmış gibi durmaktadır. Vücudu gözü rahatsız edecek oranda kaslı işlenmiştir. Başı hafif soluna doğru dönüktür. Ağız matkap yardımıyla olabildiğince açılmıştır. Sol omuzdan aşağıya aslan postunu taşımaktadır. Aslan postunu taşıma şekli alışılmadık dışındadır. Post herhangi bir şekilde giyilmeden sadece sol omuzdan aşağı bırakılmıştır. Postun bu şekilde giyilme şekli yaygın olmamakla birlikte Roma dönemine tarihlenen Herakles betimlemelerinde karşımıza çıkmaktadır⁸⁴. Ancak örneklerin tamamının küçük bronz figürinlerden oluşması tipin orijinali hakkında fazla bir yorumda bulunmamıza engel teşkil etmektedir. Heraklesin sol göz bebeği ve sakalında, ayrıca aslanın yelelerinde kullanılan matkap nedeniyle heykelimizin Antoninler dönemi çalışması olduğunu savlamak olasıdır.

Yayınlanmamış

23- Hekate

a- Üçlü Hekate

Res.

Buluntu Yeri:

Env. No: 02.A.1-238A

Ölçüler: Toplam Yükseklik: 19 cm

Üst parça Yükseklik: 9 cm Çapı: 4 cm

Alt parça Yükseklik: 10 cm Çapı: 12 cm

İri kristalli beyaz mermerden üçlü Hekate. Ne yazık ki, iki parça halinde korunmuş. Parçalardan birisinde sadece omuzlardan yukarı olmak üzere baş bölümü korunurken, diğerinde dizlerden aşağı olmak üzere bacaklar yer almaktadır. Vücudun arada kalan bölümü kayıptır. Yüzeyde yer yer etkili olmak üzere kopmalar ve aşınma söz konusudur.

Figürinimizde cepheden yan yana duran üç kadın betimlenmiştir. Kadınları birbirinden her iki elleri ile tuttukları meşaleler ayırmaktadır. Anlaşıldığı kadarı ile chimation üzerine başlarını açıktaki bırakan bir manto giymişlerdir. Başlarının üzerinde birer yüksek polos taşırılar.

⁸² S. Klementa, *Gelagerte Flussgötter des Späthellenismus und der römischen Kaiserzeit* (Köln-Weimar-Wien 1993), passim.

⁸³ S. Klementa, *age.*, 55 vdd. Taf. 20 Abb. 40

⁸⁴ LIMC IV (1988), 768vd. Nr. 814, 838-841 Taf. 500, 502.

Her üçünün de ayaklarının önünde arka bacaklarının üzerine çömelmiş birer köpek yer almaktadır. Korunma durumu nedeniyle figürinimizin tarihi hakkında fazla bir yorumda bulunmak mümkün değildir. Ancak saç tuvaletinin Atina Hekateion'unda bulunan Hekate yontusu ile benzerliğinden hareketle figürinimizi İ.S. 2. yüzyılın ortalarına yerleştirmek mümkündür⁸⁵.

Üçlü Hekateler çok nadir olmakla birlikte yanlarında köpekle birlikte betimlenebilmektedirler⁸⁶. Bizim figürine benzer şekilde köpekle betimlenmiş bir örnek Korinth'de bulunmuştur⁸⁷. Ancak Korinth örneğinde görüldüğü kadarı ile tek köpek bulunmaktadır. Bu nedenle figürinimiz şimdilik bu tipin tekil örneği olarak nitelendirilebilir.

Yayınlanmamış

b- Üçlü Hekate

Res.

Buluntu Yeri:

Env. No: 02.A.1-238A

Ölçüler: Y: 16 cm Ç: 11,5 cm

İri kristalli beyaz mermerden diğer üçlü Hekate figürini. Sadece kalçalardan yukarı olmak üzere üst vücut korunmuştur. Yüzlerinde daha fazla olmak üzere yüzeyde etkili aşınma dikkat çekmektedir.

Yine cepheden olmak üzere yanyana duran üç kadın şeklinde betimlenmişlerdir. Tam göğüs altından kemerle tutturdıkları bir elbise giymişlerdir. İlkinden farklı olmak üzere ellerini dirsekten kırarak göğüs altında tutmaktadırlar. Başlarında yine yüksek birer polos vardır.

Benzer şekilde ellerini göğüs altında tutan bir örnek Atina National Müzesi'nde bulunmaktadır⁸⁸. Herikisinde de ortak olarak elbiseler hemen göğüs altından kemerle sıkıştırılmıştır ve eller göğüs altında yer almaktadır. T. Kraus'a göre, bu tipin orijinali Arkaistik gelenekten etkilenilerek ilk olarak İ.Ö. 4. yüzyılın 2. yarısında yaratılmıştır⁸⁹. Ünlü heykeltıraş Alkamenes'in Atina Hekateion'u için üçlü bir hekate yontusu yaptığı bilinmektedir⁹⁰. Bizim figürinin fragment olarak korunmasından dolayı orijinalle olan olası ilişkisini burada tartışmak bu aşamada yersiz olacaktır.

Yayınlanmamış

Bu bağlamda sorulması gereken soru, Smyrna Agorası'nda Hekate figürinlerinin neden rağbet görmüş olduğudur. Hekate Artemis'e benzeyen, ancak titanlar kuşağından gelen bir tanrıçadır⁹¹. Üçlü Hekate aynı zamanda üç farklı kişiliğin bir araya gelmesi anlamına gelmektedir⁹². Tanrıça her ne kadar büyü ve sihirle veya chithonik bir karakterde anılsa da⁹³, örneğin ev kapılarının koruyucusu⁹⁴ veya balıkçılara bol avlar nasip etmek gibi maddi refahı artıran yönleri de bulunmaktadır. Çünkü tanrıça aynı zamanda denizlerin hâkimidir⁹⁵.

⁸⁵ G. Schörner, Votive im römischen Griechenland. Untersuchungen zur späthellenistischen und kaiserzeitlichen Kunst- und Religionsgeschichte (Wiesbaden 2003), 95 Kat. 452 Taf. 78.1.

⁸⁶ T. Kraus, Hekate: Studien zu Wesen und Bild der Göttin in Kleinasien und Griechenland (Heidelberg 1960), 140 Nr. 26 Taf. 12.1 - E. Simon, "Hekate in Athen", AM 100, 1985, 281 Taf. 53.3.

⁸⁷ B.S. Ridgway, Roman Copies of Greek Sculpture: The Problem of the Originals (Michigan 1984), 71 Pl. 85.

⁸⁸ T. Kraus, age., 122 vdd. Nr. 10 Taf. 6.3-4.

⁸⁹ T. Kraus, age., 124 vd.

⁹⁰ T. Kraus, age., 102 vdd. -G. Schörner, age., 95 dipnot 689 (eski kaynakça ile birlikte).

⁹¹ G. Schörner, Votive im römischen Griechenland. Untersuchungen zur späthellenistischen und kaiserzeitlichen Kunst- und Religionsgeschichte (Wiesbaden 2003), 95.

⁹² Bu konuda özellikle bkz. T. Kraus, age., 102 vdd.

⁹³ T. Kraus, age., 104.

⁹⁴ T. Kraus, age., 105.

⁹⁵ T. Kraus, age., 24.

Agora'da bulunan balıkçı dükkânları, Hekate'nin neden burada rağbet görmüş olabileceğini en iyi şekilde açıklamaktadır.

Ayrıca Hekate ile birlikte bulunan köpek bir yandan doğuma yardımcı olmayı nitelerken⁹⁶, diğer yandan ölümler ülkesine, yani Hadese işaret eder⁹⁷. Köpek aynı zamanda evlerin bekçiliğini yapan Hekate'nin kutsal hayvanıdır⁹⁸. Agoraların özellikleri göz önünde bulundurulursa, söz konusu nitelikler arasında en uygunu evler için bekçilik yapan fonksiyonu olmaktadır. Bu nedenle üçlü Hekate olasılıkla agorada bulunan işyerlerini, özellikle balıkçıları, hırsızlardan veya her türlü kötülüklerden korumak üzere, işyeri sahipleri tarafından agoraya getirilmiş olmalıdır.

24- Athena

Res.

Buluntu Yeri:

Envanter No: 02.A.1-129

Ölçüler: Y: 13 cm G: 5 cm D: 7 cm

Çene altına kadar Y: 5 cm Kulaktan kulağa G: 4 cm

İnce kristalli beyaz mermerden Athena başı. Boyundan aşağısı eksiktir. Önemsiz aşınmalar dışında iyi durumda korunmuştur.

Baş, boyundaki izlere göre hazır bir yontuya yerleştirilemek üzere yaratılmıştır. Başında Korinth miğferi ile cepheden betimlenmiştir. Miğferinin tepesinde üç tane dübel deliği bulunmaktadır. Benzer örneklerden hareketle bu deliklerin miğferin sorgucu için olduğu savlanabilir⁹⁹. Saçlar alın ortasından ikiye ayrılmış, heriki yandan kulakların üzerinden geçirilerek miğfer altına doğru taranmış ve orada toplanarak boyun üzerinden sırtta doğru bırakılmıştır.

Eserimiz sadece baş olarak korunmuş olsa da, Roma çağında kopya edilen popüler tiplerden birisi olması nedeni ile yakından tanınmaktadır¹⁰⁰. İ.Ö. 5. yüzyılın ünlü heykeltıraşlarından Alkamenes'in İ.Ö. 421-416 yılları arasında bronzdan Peplos giysili bir Athena-Minerva heykeli yarattığını ve bu heykelin Atina Hephaisteion'una dikilmesinden dolayı Athena Hephaistia olarak adlandırıldığını biliyoruz¹⁰¹. Smyrna kopyası salt baş olarak korunmuş olsa bile, Athena Hephaistia'nın kopyaları ile olan yakın benzerliği bu grubun bir diğer örneğinin İ.S. 2. yüzyılda Smyrna Agorası'nda dikili olduğunu göstermektedir.

Yayınlanmamış

25- Tyche

Res.

Buluntu Yeri:

Env. Nr. 03.A.1-23

Ölçüler: Y: 10,5 cm G: 8,5 cm D: 7 cm

İnce kristalli, gri damarlı beyaz mermerden Tyche başı. Boyundan aşağı kısmı eksiktir. Sağ yan boyunca kopma izi dikkat çekmektedir. Taçın sağ kenarında kopma vardır.

Cepheden işlenmiş bir kadın başı söz konusudur. Yüzünü ve saçlarının ön bölümünü açıkta bırakan bir manto giymiştir. Anlaşıldığı kadarı ile manto başla birlikte bütün vücudu örtmektedir. Alın üzerinde stephane vardır. Bunun da arkasında, üzerinde sur duvarı betisi bulunan taç takmaktadır. Başını hafif sağ yanına doğru çevirmiştir. Saçlar alın ortasından ikiye ayrılmış ve yanlardan arkaya doğru iri bukleler şeklinde taranmıştır. Göz kapkalari

⁹⁶ T. Kraus, age., 25.

⁹⁷ T. Kraus, age., 60.

⁹⁸ E. Simon, age., 281.

⁹⁹ Benzer örnekler için bkz. M. Bieber, *Ancient Copies. Contributions to the History of Greek and Roman Art* (New York 1977), 89 Fig. 379 ve 381 Pl. 63.

¹⁰⁰ M. Bieber, *Ancient Copies. Contributions to the History of Greek and Roman Art* (New York 1977), 89 vdd. Fig. 372 vdd. Pl. 62 vd.

¹⁰¹ M. Bieber, age., 89 dipnot 34.

abartılı şekilde etli ve göz yuvarlaklarından ayrı işlenmişlerdir. Burun kısa ve geniş, dudaklar etlidir. Yuvarlak bir çene yapısına sahiptir.

Başındaki sur duvarı beteli çelenkten hareketle bunun bir Tyche'yi temsil ettiğini savlamak olasıdır¹⁰². Tyche betimlerinde bazen bizim örneğimizde olduğu gibi manto ile baş örtüldükten sonra taç¹⁰³ ve stephane¹⁰⁴ bulunabilmektedir.

Tyche başını özellikle saç işlenişinde belirginleşen stilize işçiliği neden ile tarihlemek zordur. Ayrıca sağ yanda boydan boya izlenen kırık, yontunun boyutu ve yer yer stilize edilmiş özensiz işçilik nedeni ile bir heykel destek figürü olarak yontulmuş olduğunu savlamak olasıdır¹⁰⁵.

Yayınlanmamış

26- Omphale

Res.

Buluntu Yeri:

Env. No.

Ölçüler: Y: 22 cm

Grimtrak mermerden Omphale başı. Boyun, burun ve dudaklar üzerinde kopma. Yüzeyde yer yer etkili aşınma. Başın tepesinde bulunan aslan postunun gözlerine kadarki bölümünde kopma.

Başının üzerinde aslan postu taşıyan erkek başı. Aslan postu başın arkasının tamamını kapatacak şekilde omuz üzerine doğru inmekte. Başı üst üste üç sıra halinde kıvrıkcık şekilde betimlenmiş saç grubu çelenk gibi çevrelemekte. Gözler çok derinde değildir. İyice açılmış olan gözler iris ve pupilleleri ile birlikte işlenmiştir.

Naumann-Kantar'ın da haklı olarak savdıkları gibi Heraklesi'in postunu giyen bu şahıs Lidya'nın efsanevi kralı Omphale olmalıdır¹⁰⁶. Yüzde karakter ifadesinin olmaması ve idealizm bu öneriyi en açık şekilde desteklemektedir. Saçın işleniş şekli, gözlerin derine inmemesi ve gözlerin yapısı Marc Aurel'in delikanlılık dönemi portrelerinde benzerlerini bulmaktadır¹⁰⁷. Bu nedenle bu örneğimizi 2. yüzyılın ortalarında bir tarihe yerleştirmek istiyoruz.

Kaynakça: Naumann-Kantar, 104 vd. Nr. 31 Taf. 40.c-d.

Heykeller

27- Giyimli Kadın Torsosu

Res.

X-17 numaralı açmada bulunmuştur

Env. Nr. 03.A.1-127.

Ölçüler: Y: 27 cm G: 15 cm D: 11,5 cm

İri kristalli beyaz mermerden giyimli kadın torsosu. Boyun kökünden itibaren baş, pazu üzerinden sağ kol, bilekten sonra sol el ve dizden aşağı bacaklar eksiktir. Sağ kolun pazusu

¹⁰² Örnek olarak bkz. T. Dohrn, Die Tyche von Antiochia (Berlin 1960), Taf. 2 vd. –P. Pröttung, Darstellungen der hellenistischen Stadttyche. Charybdis. Schriften zur Archäologie 9 (Münster 1995), Taf. 1 vdd.

¹⁰³ Örnek olarak bkz. T. Dohrn, age., Taf. 6, 7.1.

¹⁰⁴ P. Pröttung, age., Taf. 2.8-9.

¹⁰⁵ Büyük heykellerin yanına, onların devrilmeden ayakta durabilmelerini sağlamak amacı ile destek olarak ağaç kütüğü gibi nesnelere, insan gibi canlı motiflerin veya mitolojik varlıkların eklendiği bilinmektedir. Örnek olarak bkz. M. Bieber, The Sculpture of the Hellenistic Age (New York 1981), fig. 286 (Herme), fig 562, 568-569 (ağaç kütüğü) Ancak bu güne kadar bir Tyche'nin benzer şekilde destek figürü olarak kullanıldığı başka bir örnek saptayamadık.

¹⁰⁶ Ayrıca bkz. LIMC VII (1994), 45 vdd. Bkz. Omphale.

¹⁰⁷ M. Bergmann, Marc Aurel. Liebieghaus Monographie 2 (1978), 22 Abb. 28.

üzerinde ve sağ üst bacakta kopmalar vardır. Yüzeyde de etkili aşınma vardır. Sağ kol üzerinde orijinal matkap deliği, sol el bileği üzerinde orijinal demir kenet bulunmaktadır.

Cepheden sol bacağı üzerinde duran kadın khiton üzerine üst vücudu açıkta bırakan bir manto giymiş. Manto kenarı büyük bir parça şeklinde bel üzerindeki kuşaktan aşağı doğru bırakılmıştır. Sağ arkadan gelen manto ucu karın üzerinden paralel geçerek sol yandan vücudun arkasına dolanmış, oradan sol omuz üzerine doğru yükselerek, sol kolu tamamen kapatacak şekilde aşağı doğru bırakılmıştır. Göğüslerden aşağı inen chiton kıvrımları yapı olarak çok sert ve şematiktir.

Khition üzerine giyilen manto ve mantonun sarış biçimi birçok Klasik çağ kadın heykelinde karşımıza çıkmaktadır¹⁰⁸. Bu tip Roma çağı kadın heykelleri arasında da çok sevilerek kopye edilen motifler arasında yer almaktadır¹⁰⁹. Sert ve şematik yapısı ile Smyrna heykeli büyük bir olasılıkla İ.S. 3. yüzyıl kopyalarından birisi olmalıdır.

Yayınlanmamış

28- Giyimli Kadın Heykeli Parçası

Res.

Buluntu Yeri:

Env. Nr. 03.A.1-117

Ölçüler: Y: 18,5 cm G: 21 cm D: 13 cm.

İnce kristalli beyaz mermerden kadın yontusu parçası. Dizlerden aşağı olmak üzere bacaklar korunmuştur. Özellikle kıvrım sırtlarında olmak üzere yüzeyde kopmalar mevcuttur. Sol yanda daha iyi gözlemlenen yüzeydeki kireçlenme ve is izleri yontunun yangına maruz kaldığının işaretleridir.

Yontu fragmentimizde saği üzerinde cepheden ayakta duran bir kadın söz konusudur. Sol bacağı dizden kırarak bir miktar yan arkaya atmıştır. Korunduğu kadarı ile khiton üzerinde transparan ince bir manto giymiştir. İpek mantolu kadınlar olarak tanınan bu grup özellikle İ.Ö. 2. yüzyılda olmak üzere Hellenistik çağ kadın yontuları arasında çok modadır¹¹⁰. Az sayıda derin kanallardan oluşan etek kıvrımları Helenistik dönemin stilini yansıtmaları açısından da savımızı desteklemektedir. Bu nedenle yontumuzun Hellenistik bir orijinalden kopya edilmiş olduğunu düşünmekteyiz. Korunma durumu hem orijinalin hangi heykel olabileceği, hem de kopyamızın Roma çağında hangi tarihte yaratılmış olduğu konularında daha fazla yorumda bulunmamıza engel teşkil etmektedir.

Yayınlanmamış

29- Giyimli Kadın Heykeli Parçası

Res.

Buluntu Yeri:

Env. Nr. 02.A.1-170

Ölçüler: Y: 10 cm G: 19 cm D: 16 cm

İnce kristalli beyaz mermerden giyimli kadın yontusu fragmenti. Sadece elbisenin eteği ve ayaklar korunmuştur. Sol ayak üzerinde kopma mevcuttur.

Korunduğu kadarı ile cepheden saği üzerinde ayakta duran bir kadın söz konusudur. Az sayıda ve derine inen kıvrım yapısı bu heykelin de bir öncekinde olduğu gibi İ.Ö. 2. yüzyıla ait olan bir orijinalden kopya edilmiş olabileceğine işaret etmektedir.

Yayınlanmamış

30- Giyimli Kadın Heykeli Parçası

Res.

¹⁰⁸ M. Bieber, Ancient Copies. Contributions to the History of Greek and Roman Art (New York 1977), 49.

¹⁰⁹ M. Bieber, age., 48 vd. Fig. 160 vdd.

¹¹⁰ Örnek olarak bkz. R. Horn, Hellenistische Bildwerke auf Samos. Samos 12 (Bonn 1972), 16 vdd. Taf. 16-17.

Buluntu Yeri:**Env. No.**

Ölçüler: Y:15 cm G: 22 cm D: 19 cm

İri kristalli, gri damarlı beyaz mermerden giyimli kadın heykeli parçası. Dizlerden aşağı olmak üzere bacaklar korunmuş. Kaba bir işçiliğe sahiptir. Yüzeyin mermer özelliğini kaybederek kireçlenmeye başlaması yüksek dereceli bir ısıya maruz kaldığının işaretleridir.

Korunduğu kadarı ile cepheden solu üzerinde ayakta duran bir kadın söz konusudur. Sağ ayağı dizden kırılarak hafif yana atılmıştır. Bu da önceki heriki kadın yontusu gibi ipek giysili kadınların Roma çağı kopyalarından birisi olmalıdır.

Yayınlanmamış

31- Tamamlanamamış Herme**Res.**

Bazilika'da bulunmuş

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 116 cm Baş Y: 33 cm Kaide Y: 53 cm

Beyaz mermerden Herme. Kaidenin bir bölümü eksiktir. Baş tamamlanamamıştır. İyi korunmuş bir çalışma.

Bir erkek büstünün bulunduğu Herme. Karın üzerine kadar üst gövde işlenmiştir. Sol omuz kolla birlikte manto tarafından örtülmüştür. Pazıya kadar sol kol, üst gövde, manto ve kaide tamamlanmıştır. Baş bölümü ise yüz hatları belirlendikten sonra kaba bırakılmıştır. Bitirilmemiş bir çalışmanın Agora'da ne işi olabilir, sorusunu Naumann-Kantar açıklamaya çalışsa da, tamamlanamamış kabartmada olduğu gibi, pek ikna edici değildir.

Kaynakça: Naumann-Kantar, 106 Nr. 34 Taf. 41.c.

Mimari Kabartma Parçaları**32- Crispina****Res.****Buluntu Yeri:****Env. No. ?****Ölçüler:**

İri grenli beyaz mermerden Güney-stoa'da kemerin kilit taşı süslemesi. Yüzeyde yer yer çarpmalar dışında iyi korunmuştur.

Cepheden, yüksek kabartma olarak işlenmiştir. Alın ortasından ikiye ayrılan saçlar, dalgalı bir şekilde kulakları kapatarak yanlardan arkaya doğru gitmektedir. Yuvarlak ve etli bir yüze sahiptir. Saçla çatık kaşlar arasında dar bir alın yer almaktadır. Gözler olabildiğince açık verilmiştir. Göz iris ve pupilleri palstik işlenmiştir. Göz bebeği bir miktar üst göz kapağının altına girmiştir. Burun geniş kanatlara sahiptir. Dudaklar etlidir. Yuvarlak bir çeneye sahiptir.

Kemer süslemesi olarak kullanılan söz konusu portre baş J. Inan- E. Rosenbaum tarafından Genç Faustina olarak adlandırılmıştır (İ.S. 158-175)¹¹¹. Ancak K. Fittschen aynı kanıda değildir ve portrenin Commodus'un karısı ve Genç Faustina'nın selefi Crispina'nın İ.S. 180 yılından sonra yaratılan 2. tipine ait olduğunu düşünmektedir¹¹². Bu saptama, 178 yılında meydana gelen büyük depremden sonra Marc Aurel'in paraları ile kentle birlikte Agora'nın da yeniden onarıldığı düşünülürse, oldukça yerindedir¹¹³.

¹¹¹ Inan-Rosenbaum, 78 vd. Nr. 48 Pl. 30.

¹¹² K. Fittschen, Die Bildnistypen der Faustina minor und die Fecunditas Augustae. Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen 3.126 (Göttingen 1982), 87 Nr. 6.

¹¹³ Dio. Cass. 71, 32, 3. -Naumann-Kantar, 106vdd.

Kaynakça: Naumann-Kantar, 102 vd. Nr. 27 Taf. 38. –İnan- Rosenbaum, 78 vd. Nr. 48 Pl. 30.

33- Tyche

Res.

Buluntu Yeri:

Env. No: 03.A.1-119

Ölçüler: Baş Y: 21 cm Baş G: 20 cm B D: 23 cm

İri grenli beyaz mermerden kilit taşı süslemesi. Cepheden, yüksek kabartma olarak işlenmiştir. Burun üzerinden başlayarak sağ yanakla birlikte çene altına kadar kopma vardır. Çenenin tamamı, sağ yanak, sağ yandaki saç tomarı ve başın üzerindeki tacın büyük bir bölümü eksiktir. Sağ yandan gelip, sağ gözün altından ve burnun üzerinden olmak üzere sol gözün ortasına geçip, oradan sola doğru devam eden bir çatlak mevcuttur.

Kabartma blokunun heriki yanında korunan silmeler 32 numaralı örnekte olduğu gibi bu bloğun da bir kilit taşı olduğuna işaret etmektedir. Yüksek kabartma olarak işlenen kadın başında saçlar ortadan ayrılmış ve her iki yandan arkaya doğru iri buklelerle taranmıştır. Korunan izlerden anlaşıldığı kadarı ile başının üzerinde kale surlarından oluşan bir taç taşımaktadır. Saç işlenişi göz ardı edilirse, korunan sol gözdeki göz irisi ve pupillesinin stili ve etli göz kapakları Crispina başı ile benzer özellikler göstermektedir. Zaten heriki eserin de benzer şekilde kilit taşı bezemesi olması, aynı yapı programı içerisinde yontulduklarını göstermektedir. Bu buluntulara göre İ.S. 2. yüzyılın son çeyreğinde Agora'da yeni bir yapı programının varlığını savlamak olasıdır.

Saç yapısı ve yüz hatları bunun bir portreden çok ideal bir baş olduğunu göstermektedir. Başın üzerinde bulunan kent suru betili taçlar daha çok Tyche'lerin belirtecidir¹¹⁴. Bu nedenle burada bir Tyche başının söz konusu olduğunu düşünüyoruz.

Yayınlanmamış

34- Poseidon

Res.

Bazilika'nın alt katında, batı uçta bulunmuştur.

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 204 cm G: 108 cm

İri kristalli beyaz mermerden Poseidon kabartması. Kabartma yaklaşık 12 parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmıştır. Sağ kol pazudan itibaren eksiktir. Sol ayakucu kayıptır. Burun üzerinde kopma vardır.

Kabartma iki parçadan oluşmaktadır: Birinci parçada çıplak üst vücut, ikincisinde ise vücudun manto ile örtülü alt bölümü yer almaktadır. Oturu şekilde betimlenmiş olan sakallı erkek soluna doğru dönmüştür. Ayakları ayak sehpaı üzerindedir. Sağ bacağını düzden kırarak, ayakucunu bir miktar geriye doğru götürmüştür. Yukarı doğru kaldırdığı sağ elinde korunan parçaya göre olasılıkla bir yaba bulunmaktadır¹¹⁵. Solu ile ise bir yunus balığı tutmaktadır. Oturağın sol tarafında yine ikinci bir yunus balığı vardır. Birlikte bulunan yunus balıkları bu erkeğin tanrı Poseidon olması gerektiğine işaret etmektedir.

Poseidon alın üzerinden yukarı doğru taranmış olan uzun ve gür bir saç yapısına sahiptir. Saçlar elle taranmış gibi dolgun buklelerden oluşmaktadır. Başın heriki yanından arkaya doğru gidip, daha sonra omuz üzerine doğru bırakılan bukleler kendi içinde uzun matkap kanalları ile daha küçük parçalara ayrılmışlardır. Saçta uygulanan teknik bıyık ve sakalda da kullanılmıştır. Sakal kendi içinde uzun buklelerden oluşmaktadır. Özellikle çene altında bigudilenmiş gibi kıvrıkcık bir yapıya sahiptir. Gözler derinde, göz kapakları etli ve göz

¹¹⁴ Örnek olarak bkz. K. Fittschen, Die Bildnistypen der Faustina minor und die Fecunditas Augustae. Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen 3.126 (Göttingen 1982), 59 Nr. 23 Taf. 34.2.

¹¹⁵ Naumann-Kantar, 92 Taf. 31.a.

yuvarlağından ayrılmıştır. Göz bebekleri plastik işlenmiş, pupilleler bir miktar üst göz kapağının altına gitmiştir. Poseidon sıralanan bu özellikleri ile en yakın paralel örneklerini Marc Aurel dönemi eserlerinde bulmaktadır. Tunus, Bardo Müzesi'nde sergilenen Marc Aurel döneminden bir tanrı başı stil açısından çok yakın benzerlikler göstermektedir¹¹⁶. Bu nedenle Poseidon kabartmasının Marc Aurel döneminde yontulduğunu düşünmekteyiz.

Naumann-Kantar, 91 vdd. Nr. 1 Taf. 29-31.

35- Demeter?

Res.

Bazilika'nın alt katında, batı uçta bulunmuştur.

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 217 cm G: 105 cm

İri kristalli beyaz mermerden Demeter kabartması? Kabartma yaklaşık 20 parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmıştır. Kırık kenarlarında kopmalar dışında kabartma oldukça sağlamdır.

Tanrıça cepheden solu üzerinde ayakta durur şekilde betimlenmiştir. Kısa kollu bir khiton üzerinde üst vücut dışında başla birlikte tüm vücudu saran bir manto giymiştir. Sağ eli ile yüz seviyesinde mantonun kenarından tutarak yana doğru açmaktadır. Sol eli ile ise sol kalçanın üzerinde mantonun ucundan tutar. Alın ortasından ikiye ayrılan saçlar, dalgalı bir şekilde başın heriki yanından arkaya doğru taranmaktadır.

Birlikte herhangi bir belirteç bulunmamasına karşın Naumann ve Kantar tanrıçayı Demeter olarak adlandırmak istemektedirler¹¹⁷. Seyirciye bakar şekilde başını çevirmiştir. Yuvarlak ve etli bir yüz yapısına sahiptir. Alın ortasında ikiye ayrılan saçlar, heriki yana doğru dalgalı bir şekilde taranmıştır. Göz kapakları etli ve göz yuvarlaklarından ayrılmış bir şekilde işlenmiştir. Gözyaşı torbası plastik bir şekilde görülmektedir. Yuvarlak ve dolgun yüz, kısa dalgalardan oluşan saç yapısı, göz yapısı ve etli dudaklar Agora'da kilit taşı bloğunun üzerinde yer alan 32 numaralı Crispina'nın portresi ile yakın benzerlik göstermektedir.

Naumann-Kantar, 94 vd. Nr. 2 Taf. 31-34.

36- Herakles

Res.

Bazilika'nın alt katında, doğu uçta bulunmuştur.

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 110 cm

İri kristalli beyaz mermerden Herakles kabartması. Omuz kalça arası olmak üzere üst vücudun sağ yarısı korunmuştur. Yüzeyde kopmalar ve aşınma vardır.

Korunan parçaya göre çıplak olarak cepheden betimlenmiş bir erkek söz konusudur. Boyun üzerinde aslanın ön pençeleri ile yapılmış bir düğüm korunmuştur. Hem aslan postu, hem de kaslı vücut nedenleriyle kabartmada Herakles betimlenmiş olmalıdır.

Naumann-Kantar, 95 Nr. 4 Taf. 34

37- Amazon Kabartması

Res.

Agora'nın kuzey batı köşesinde bulunmuştur.

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 135 cm Üst G: 50 cm Alt G: 55 cm

İri kristalli beyaz mermerden Amazon kabartması. Blok solda ek yerine sahipken, sağ tarafta boydan boya kopmuştur. Kadının üst vücudunun sağ yarısı ve saçlarının bir bölümü korunmuştur. Vücudun sol tarafında ve sağ elinde tuttuğu mızrak üzerinde boydan boya kopma söz konusudur.

¹¹⁶ M. Bergmann, Marc Aurel. Liebieghaus Monographie 2 (1978), 32 Abb. 48.

¹¹⁷ Naumann. Kantar, 94 dipnot 2.

Kabartmanın üzerinde vücudu cepheden, başı profilden verilmiş bir kadın betisi yer almaktadır. Kısa kollu bir chiton giymiştir. Yukarı doğru kaldırdığı sağ eliyle aşağı doğru çapraz bir mızrak tutmaktadır. Sol kolunu ise öne doğru uzatmıştır. Arkaya doğru uçşan saçlar ve elbise kemerinden ileri doğru hızlı bir hareket içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Olasılıkla elindeki mızrağı ile ileri doğru hamle içerisindeydi. Giysi ve elinde tuttuğu mızrak nedeni ile Naumann ve Kantar tarafından haklı şekilde Amazon olarak adlandırılmıştır. Korunma durumu nedeni ile tarihi konusunda fazla bir yorumda bulunmak mümkün değil. Ancak saç işçiliği, özellikle matkapla açılan uzun kanallarla saçın kendi içinde parçalanması, Poseidon kabartması ile benzer işçilik göstermektedir. Bu nedenle bu kabartmayı da geç Antoninler dönemi içerisine tarihlemek istiyoruz. Hemen üst silmede korunan İon kymationu da stil olarak önerdiğimiz bu tarihi desteklemektedir.

Naumann-Kantar, 105 Nr. 32 Taf. 40.a.

38- Giyimli Kadın Kabartması

Res.

Bazilika'nın doğu ucunda, alt katta bulunmuştur.

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 42 cm

Beyaz mermerden kabartmalı köşe bloğu. Kabartma kenarlarında ve yüzeyde etkili şekilde tahribat vardır. Figür yüzeylerinde nerede ise tanınmayacak şekilde kopmalar söz konusudur.

Kabartmanın bir yüzeyinde cepheden, sol ayağı üzerinde ayakta duran giyimli bir kadın yer almaktadır. Sol eli ile elbisenin kenarından tutarken, sağını yan ileri doğru uzatmıştır. Olasılıkla elinde çelenge benzer bir nesne tutmaktadır.

Diğer kabartmalı yüz ise tanınmayacak oranda zarar görmüştür. Naumann-Kantar'ın ifadesine göre, burada ayakta duran ve elinde yılan tutan bir erkek kabartması bulunmaktadır. Dolayısı ile mitolojik bir sahne söz konusu olabilir. Ancak korunma durumu daha fazla bir yorumda bulunmamıza engel teşkil etmektedir. Kabartma üzerinde tamamlanmamış bölümlerin olması nedeni ile yine Naumann-Kantar'a göre bu kabartma, diğer kabartmaları yapan atölyede çalışan çırakların elinden çıkmış bir deneme çalışmasıdır. Ancak burada sorulması gereken neden Agora'nın orta yerinde atölye çırakların el becerilerini geliştirmek amacıyla deneme çalışmaları yaptırın? Bize göre bu parça da Agora'da bulunan bir anıta ait olmalıdır ve herhangi bir nedenden dolayı tamamlanamadan burada kalmıştır.

Kaynakça: Naumann-Kantar, 105 Nr. 33 Taf. 41.a-b.

Mezar Stelleri

Agorada buluntuları arasında yer alsa da bir mezar stelinin agorada ne tür bir fonksiyonunun olduğu anlamak kolay değildir.

39- Mezar Steli

Res.

Buluntu Yeri:

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 15 cm G: 26 cm D: 7 cm Kabartma Y: 2 cm

Orta büyüklükte grenli, gri damarlı beyaz mermerden mezar steli parçası. Sadece sol üst köşeden bir parça korunmuştur. Yüzeyde yer yer kopmalar ve etkili aşınma söz konusudur.

Korunduğu kadar ile kabartma üzerinde birisi ortada, diğeri ise bunun arkasında olmak üzere arka arkaya yerleştirilmiş iki kadın başı yer almaktadır. Her iki kadın başı da sağa doğru bakar şekilde durmaktadır. Biraz daha olgun yaşlarda betimlenen kadın başını da örten bir manto giymiştir. Daha genç yaşlarda ve saçları açık şekilde işlenen figür ise olasılıkla kız hizmetçiye ait olmalıdır.

Hizmetçinin başının üzerine gelecek şekilde yerleştirilen çerçevenin içerisinde arka arkaya kalkan ve miğferi ile birlikte üç tane asker büstü yer almaktadır. Sol köşede ise konunun dışarda geçtiğini anlatmak için ağaç dallarına yer verilmiştir.

Arka planda raf gibi bir alan yaratılarak buraya ölen kişi ile ilgili nesnelerin konulması Smyrna, Ephesos veya Samos gibi birbirine yakın merkezlerin Hellenistik çağ mezar stellerinde çok sık olarak karşılaşılan bir durumdur¹¹⁸. Yine özellikle Ephesos stellerinde olmak üzere sol köşeye yerleştirilen ağaç dalları bu bölgeye özgü bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır¹¹⁹. Etkili şekilde tahrip olmuş olsa bile, benzer örneklerine göre İ.Ö. 2. yüzyıla ait olması gereken bir mezar stelidir¹²⁰.

Yayınlanmamış

40- Mezar Steli

Res.

Buluntu Yeri:

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 18 cm G:19 cm D: 6 cm Kabartma D: 1 cm

İri kristalli beyaz mermerden, mezar steli fragmenti. Mezar stelinin podyumu ile birlikte sadece sağ alt köşesi korunmuştur. Yüzeyde kopmalar ve yer yer etkili aşınma dikkat çekmektedir.

Kabartma alanının üzerinde ortada olmak üzere cepheden, solu üzerinde ayakta duran bir kadın yer almaktadır. Kadın khiton üzerine ipekten bir manto giymiştir. Kadının sol tarafında bir kaide üzerinde kısa tunikası ile bir erkek çocuk ayakta durmaktadır. Çocuk kadına doğru dönüktür. Delikanlının karın üzerindeki sol kolundan destek alan saği dirsekten kırılarak çene altına götürülmüştür. Sağ eli çene altındadır. Bu kompozisyon mezar stelleri üzerinde daha çok çocuk hizmetçilerin bir işareti olarak karşımıza çıkmaktadır¹²¹. Bu nedenle bu delikanlı büyük bir olasılıkla bir erkek hizmetçiye ait olmalıdır.

Sağ alt köşede bu defa podyum üzerine gelecek şekilde alçak kabartma olarak yerleştirilen bir diğer erkek figürü bulunmaktadır. Belden aşağısı kopma nedeniyle eksiktir. Korunduğu kadarı ile başının üzerinde, alından başlayıp omuz üzerine kadar inen bir silme dikkat çekmektedir. Sağ kolunu ön ileri doğru uzatmıştır.

Özellikle kadının etek kıvrımlarına göre geç Hellenistik çağdan olması gereken bir diğer mezar stelidir.

Yayınlanmamış

Sonuç:

Smyrna Agorası heykeltıraşlık eserleri toplu bir şekilde ele alındığında bunların ince grenli beyaz mermer¹²² ve iri grenli ve gri damarlı beyaz mermer olmak üzere iki farklı mermer kullanılarak üretildikleri ortaya çıkmaktadır. Demek ki, mermer gereksinimi en az iki farklı ocaktan karşılanmıştır. Heykeller arasında işçilik olarak da farklı iki grup oluşturmak olasıdır. Birincisinde yüzey ince perdahlanırken (Nr. 4, 8, 9, 10, 14, 15, 16.a, 17, 20, 34 ve 35), diğerinde kaba bir şekilde bırakılmıştır. Ayrıca buluntular arasında iki tane de tamamlanamamış örnek yer almaktadır (Nr. 31 ve 38).

¹¹⁸ Örnek olarak bkz. R. Horn, Hellenistische Bildwerke auf Samos. Samos 12 (Bonn 1972), 190 vdd. Nr. 164 Taf. 85 (Samos). – Pfuhl-Möbius I, Nr. 341 (Smyrna), 371 (Ephesos), 414 (Smyrna), 417 (Ephesos), 434 (Smyrna), 437 (Smyrna). E. Atalay, Hellenistik Çağ'da Ephesos Mezar Stelleri ve Atölyeler (İzmir 1988), Nr. 14, 29, 54, 59.

¹¹⁹ Örnek olarak bkz. E. Atalay, age., Nr 11, 75.

¹²⁰ Örnek olarak bkz. Pfuhl-Möbius I, 129 Nr. 371 Taf. 61.

¹²¹ Örnek olarak bkz. Pfuhl-Möbius I, Nr. 545, 555, 584.

¹²² İnce grenli beyaz mermerin kullanıldığı örnekler arasında çocuk heykelleri (Nr. 13-14), kadın torsoları (Nr. 28-29), Knidos Aphroditesi (Nr. 16.d) ve Uyuyan Eros (Nr. 17) bulunmaktadır.

Bugüne kadar bulunmuş olan heykeltıraşlık eserlerinden tarihlenebilenler toplu olarak kronolojik bir sıraya sokulduğunda erken Julius Claudiuslar döneminden İ.S. 5. yüzyıla kadar değişik tarihlerde Agora'ya heykeltıraşlık eserlerinin dikilmiş olduğu dikkat çekmektedir. 1. yüzyılın ortalarına kadar sayı 2 iken (Nr. 1 ve Nr. 2), özellikle 2. yüzyılın ortalarına doğru sayının gözle görülür bir şekilde arttığı dikkat çekmektedir (Nr. 3, 8-10, 13, 19-20, 22-24, 26, 32-35). İ.S. 3. yüzyılla birlikte yine sayı azalmakta (Nr. 4-5, 27), ancak Agora'ya heykel dikilmesi şu ya da bu şekilde İ.S. 5. yüzyıla kadar devam etmektedir (Nr. 6-7). Agora buluntuları arasında ayrıca iki adet Hellenistik çağdan mezar steli bulunmaktadır (Nr. 39-40). Bu steller tekil örnekler oldukları için Smyrna Agora'sının inşası ile herhangi bir şekilde ilişkili olmamalıdır. Bunlar büyük bir olasılıkla tekrar kullanım için herhangi bir zamanda Smyrna Nekropolü'nden buraya getirilmişlerdir¹²³. Büyük bir olasılıkla bu steller yakın bir zamana kadar yine mezarlık alanı olarak kullanılan Namazgâh Mezarlığı'ndan getirilmiş olmalıdırlar. Bu durumda Namazgâh Mezarlığı'nın ilk kullanımı büyük bir olasılıkla antik çağa kadar geri gitmelidir.

Smyrna Agorası'nda bulunan erkek portrelerine göre Julius-Claudiuslar Sülalesi döneminden başlayarak 5. yüzyılın ortalarına kadar Ephesos ile bir ilişki söz konusudur. Örneğin Julius-Claudiuslar dönemine tarihlediğimiz 2 numaralı delikanlı portremiz ile Ephesos'da bulunmuş olan ve Selçuk Müzesi'nde korunan Nero başı stil ve işçilik olarak birbirlerine çok yakın durmaktadırlar¹²⁴.

Yine aynı şekilde geç bir örnek olarak Agora'da bulunmuş olan 7 numaralı orta yaşlardaki bir erkeğe ait olan baş ile Ephesos'tan Eutropius'un portresi¹²⁵ hem saç tuvaleti, hem de stil açısından çok yakın benzerlikler arz etmektedir¹²⁶. Bu nedenle Smyrna ile Ephesos arasında heykeltıraşlık açısından Julius-Claudiuslar sülalesi döneminde başlayan yakın ilişkinin 5. yüzyılın ortalarına kadar devam ettiğini savlamak dayanaksız olmayacaktır.

Söz konusu ilişki sadece erkek portreleriyle sınırlı değildir. Örneğin, orta Antoninler dönemine tarihlendirdiğimiz 8 numaralı kadın portremiz kullanılan mermer, yüzeyin perdahlanma şekli, ağız kenarında kullanılan matkap tekniği, dudakların boydan boya çok ince bir matkap kanalı ile aralanması nedenleri ile yaklaşık aynı döneme tarihlenen Ephesos'dan genç bir kadın portresi ile çok yakın benzerlikler içerisindedir¹²⁷. Söz konusu benzerlikler zaman stili yanında, heriki portrenin üretildikleri atölyenin de aynı olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle bu portre de büyük bir olasılıkla Ephesos ile bağlantılı bir atölyenin ürünü olmalıdır.

Kaz ile oynayan 13 numaralı çocuk heykelimiz Ephesos Liman Gymnasiumun'da bulunan çocuk heykeli ile çok yakın benzerlikler göstermektedir¹²⁸. Özellikle yüz hatlarının ve vücut ayrıntılarının işleniş şekli nedeni ile heriki eser muhtemelen aynı atölye ürünü olmalıdır. Bu örnekten hareketle 2. yüzyıl içerisinde de heriki kent arasında olası ilişkinin

¹²³ 1 numaralı portre başımızın arkasında bulunan izler daha erken döneme ait heykeltıraşlık eserlerine Roma çağında ilgi duyulduğunu göstermektedir.

¹²⁴ Krş. J. İnan- E. Alföldi-Rosenbaum, Römische- und frühbyzantinische Porträtplastik aus der Türkei. Neu Funde (Mainz a.R. 1979), 73 vd. Nr. 19 Taf. 16.

¹²⁵ İnan-Rosenbaum, 151 vd. Nr. 194 Pl. 181.1-2.

¹²⁶ Heriki kent arasındaki söz konusu olası ilişkilere daha önce Kollwitz ve İnan-Rosenbaum ayrıntılı bir şekilde değinmişlerdir: J. Kollwitz, Oströmische Plastik der theodosianischen Zeit. Studien zur spätantiken Kunstgeschichte 12 (Berlin 1941), 130. - İnan-Rosenbaum, 120 dipnot 3.

¹²⁷ Söz konusu portre 1900 yılında Ephesos tiyatrosunda bulunduktan sonra Viyana'ya götürülmüştür: J. İnan- E. Alföldi-Rosenbaum, Römische und frühbyzantinische Porträtplastik aus der Türkei. Neue Funde (Mainz a.R. 1979), 175 vd. Nr. 134 Taf. 109.

¹²⁸ L. Knörle, Der Knabe mit der Fuchsgans. Beiträge zur hellenistischen Kinderplastik am Beispiel einer hockenden Knabenfigur in Wien (München 1973), 1vdd. Abb. 1-8. -W. Oberleitner vd., Funde aus Ephesos und Samothrake. Katalog der Antikensammlung II. Kunsthistorisches Museum- Wien (Wien 1978), 109 vd. Nr. 147 Abb. 88.

devam etmiş olduğunu savlamak olasıdır. Ancak sayıca yetersiz bir kaç örnekle Smyrna'nın Ephesos'un etkisi altında kaldığı veya Smyrna heykellerinin salt Ephesoslu atölyeler tarafından yaratıldığını savlamak olanaksızdır.

Agora buluntuları arasında portrelerin yanı sıra mitolojik konulu heykellerin de bulunduğu dikkat çekmektedir. Hatta Naumann-Kantar Poseidon, Demeter ve Herakles kabartmalarından yola çıkarak 12 tanrı altartlarından birisinin de Agora'ya dikildiğini savlamışlardır¹²⁹.

Smyrna Agorası'nda bulunan heykeller toplu olarak ele alındığında bunların daha çok Klasik ve Hellenistik çağ orijinallerden kopya edildiği görülmektedir. Örneğin Knidos Aphroditesi (Nr. 16.d) ve Athena Hephaestia (Nr. 24) birer Klasik dönem orijinalinin kopyası olmalıdırlar. Dans Eden Faun (Nr. 9), Nympe (Nr. 10), Polyphem (Nr. 11), Marsyas (Nr. 12), kucağında köpek veya yanında kaz ile betimlenen çocuk heykelleri (Nr. 13-14), Aphrodite Anadyomene (Nr. 16.b), Çıplak Aphrodite (16.c), giyimli kadın fragmentleri (Nr. 28-30) Hellenistik çağ orijinallerinin Roma döneminde yapılmış birer kopyası olmalıdırlar. Buna göre Agora heykellerinin bir bölümünün Klasik ve Hellenistik çağın sevilen tiplerinden kopya olarak üretildiklerini savlamak olasıdır. Ancak yetersiz sayıdaki örnek nedeni ile bunların Pergamon veya Ephesos gibi herhangi büyük bir merkezin etkisi altında kalınarak üretilmiş olduklarını savlamak olanaksızdır.

İ.S. 178 meydana gelen İonya depreminden Smyrna'da etkilenmiş ve bu dönemde Agora da zarar gören yapılar arasında yer almıştır¹³⁰. Daha sonra Roma İmparatoru Marc Aurel'in yardımları ile Agora'da dâhil olmak üzere kent tekrar ayağı kaldırılmıştır¹³¹. Agora'da bulunan kemer kilit taşlarından birisinin üzerinde bulunan Crispina'nın 180 yılından sonra kullanılan 2. tipine ait portresi (Nr. 32) söz konusu tarihte Agora'da yapılaşma olduğunun çok güzel bir örneğidir. Bu durum X-20 açmasında duvar temelleri altında bulunan heykel parçaları ile de kanıtlanabilir. Örneğin, söz konusu açmada bulunan ve İ.S. 2. yüzyıl içerisine tarihlendirdiğimiz Kaz Tutan Çocuk Heykeli, bir önceki evrede Agora'ya dikilen eserler arasında yer almalıdır. 178 yılından sonraki onarımlar esnasında gereksiz görülmüş olacak ki, bu heykel yerinden kaldırılarak, temeli güçlendirmek amacıyla yapı taşı olarak kullanılmıştır¹³². İkinci dönem yapılaşmasında Dionysos-Demeter kabartmalarının da gösterdiği gibi Agora'da daha ziyade dini ağırlıklı bir anlayış ağırlık kazanmıştır.

Yine heykeltıraşlık eserlerine göre Agora'ya İ.S. 2. yüzyılın sonlarına doğru giderek artan sayıda heykel dikme söz konusudur. Bu durumu burada değerlendirme kapsamına alınmayan yaklaşık 20 parça ayak, 22 parça el, 19 parça baş fragmentinden oluşan çok sayıdaki mermer heykel parçası da en iyi şekilde kanıtlamaktadır¹³³.

¹²⁹ Naumann-Kantar, 100 vdd.

¹³⁰ Naumann-Kantar, 107.

¹³¹ Dio. Cass. 71, 32, 3. Naumann-Kantar, 106vdd.

¹³² Agoranın onarılmasında ayrıca eski mimari malzemelerin de kullanıldığı bilinmektedir. Bu parçalara göre de Agora'da birden fazla mimari evrenin söz konusu olduğunu savlamak olasıdır. Ayrıca bkz. Naumann-Kantar, 111.

¹³³ Bu konuda ayrıca örnek olarak ayrıca bkz. Naumann-Kantar, Taf. 34 vdd.